

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Analýza dohody o obchodu a spolupráci mezi EU

a Spojeným královstvím

Kateřina Mihlová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – Evropská unie

Diplomová práce

**Analýza dohody o obchodu a spolupráci mezi EU
a Spojeným královstvím**

Kateřina Mihlová

Vedoucí práce:

PhDr. Zdeněk Sychra Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této diplomové práce.

Dále prohlašuji, že veškerý software, použitý při řešení této diplomové práce, je legální.

.....

podpis

V Plzni dne 28. dubna 2023

Kateřina Mihlová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce PhDr. Zdeňkovi Sychrovi, Ph.D. za cenné profesionální rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	2
1 Metodologie.....	4
2 Terminologické a konceptuální vymezení diferenciované integrace	7
2.1 Vymezení vnitřní diferenciované integrace v souvislosti se Spojeným královstvím	7
2.2 Vymezení vnější diferenciacce v souvislosti se Spojeným královstvím	9
3 Diferenciovaný přístup Spojeného království k evropské integraci.....	12
3.1 Výjimky Spojeného království před brexitem.....	14
3.1.1 Výjimky vyjednané před vstupem do ES	15
3.1.2 Výjimky vyjednané při vstupu do ES	15
3.1.3 Výjimky v Maastrichtské smlouvě	17
3.1.4 Výjimky v Amsterdamské smlouvě.....	18
3.1.5 Výjimky v Lisabonské smlouvě	20
3.1.6 Navrhovaná opatření před brexitem.....	20
3.2 Nárůst euroskepticismu v období velkých krizí	21
4 Obchod a spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím před brexitem	25
4.1 Vliv brexitu na obchod mezi EU a Spojeným královstvím.....	26
5 Vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím	28
5.1 Základní rámec pro vyjednávání o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím.....	28
5.2 Červené linie EU	31
5.3 Červené linie Spojeného království	33
5.4 Sporné body při vyjednávání.....	34
5.4.1 Rovné podmínky.....	35
5.4.2 Celkové řízení budoucího partnerství	37
5.4.3 Rybolov	38
5.4.4 Policejní a justiční spolupráce	39
5.4.5 Dosažení kompromisu při vyjednávání.....	41
5.5 Výsledná dohoda	45
6 Komparace TCA s jinými modely obchodní spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím	
51	
6.1 Norský model obchodní spolupráce	51
6.2 Kanadský model obchodní spolupráce	52
6.3 Ukrajinský model obchodní spolupráce.....	53
6.4 Švýcarský model obchodní spolupráce.....	54
6.5 Turecký model obchodní spolupráce	55

6.6	TCA jako nový model obchodní spolupráce s EU	58
	Závěr	61
	Seznam literatury	65
	Cizojazyčné resumé	78

Úvod

Dne 1. května 2021 vstoupila v platnost dohoda o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím. Tato dohoda představuje rámec budoucích vztahů pro obchod se zbožím a službami, digitální obchod, duševní vlastnictví, veřejné zakázky, leteckou a silniční dopravu, energetiku, rybolov, sociální zabezpečení koordinace, spolupráci pro vymáhání práva a soudní spolupráci v trestních činnostech a účast na programech EU. Tato dohoda je výjimečná tím, že se liší od tradičních obchodních dohod vyjednaných mezi EU a třetími zeměmi. (European Commission N) Důvodem je, že neexistoval žádný vnější model, který by vyhovoval a odpovídal vztahu mezi EU a Spojeným královstvím. Nové partnerství mezi EU a Spojeným královstvím se tedy neřídí stejnou logikou jako stávající modely evropských vnějších vztahů. Vznikl tak nový model vnější diferenciované integrace EU.

Diferenciovaná integrace je pojem označující různé výjimky, opt-outy, posílenou spolupráci, zvláštní doložky či dodatečné protokoly. Diferenciaci lze také rozdělit na vnější a vnitřní. Pro evropskou integraci je vnitřní diferenciací jedním z hlavních rysů. (Wachowiak 2022) Spojené království mělo status preferenčního členství. Bylo schopné vyjednat si řadu výjimek, jako je například výjimka z eurozóny nebo schengenského prostoru. I přes tento specifický postoj k evropské integraci se jednalo se o jednu z nejdůležitějších členských zemí EU díky velikosti své ekonomiky a vysokému uznání na mezinárodní scéně. Tato skutečnost poskytla Spojenému království vyjednávací sílu a diferenciované postavení v rámci EU. Nárůst diferenciací Spojeného království však postupně vedl až k dezintegraci. Diferenciací však existuje i ve vztahu k nečlenským státům EU, kterým se Spojené království stalo po úspěšném vystoupení z EU. Jedná se o vnější diferenciaci. Poté co byla vyjednána dohoda o vystoupení, se jednání mezi EU a Spojeným královstvím přesunula k dohodě o vzájemném obchodu a spolupráci. Původně se zvažovalo, že by obchod a spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím probíhaly na základě kanadského modelu obchodní spolupráce s EU nebo norského modelu spolupráce s EU. Nakonec se ukázalo, že je potřeba vytvořit nový rámec obchodních vztahů a spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím.

Zmíněný zvláštní vztah mezi EU a Spojeným královstvím způsobil během vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci řadu neshod. Největší rozkol mezi oběma stranami se

objevil při snaze zavést rovné podmínky pro EU a Spojené království. Jednalo se o nastavení rovných podmínek pro hospodářskou soutěž, kontrolu dotací, státní podniky, zdanění, pracovní a sociální normy, ochranu životního prostředí a změnu klimatu. EU navrhovala, aby se v této oblasti dohoda řídila pravidly a normami platnými pro celou EU. Spojené království ale chtělo mít možnost stanovit si vlastní zákony a pravidla. Na základě kompromisu tak vznikla specifická dohoda, která ve výsledku oběma stranám umožnila ponechat si větší kontrolu a volnost pro přijímání právních předpisů. Jedná se také o první dohodu, ve které EU přijala zásadu bez cel a kvót. Dohoda se odlišuje dále tím, že obsahuje ustanovení, která mohou nejen rozšiřovat oblast její působnosti, ale také zužovat, neboť její součástí je tzv. vyvažovací mechanismus. To znamená, že za určitých podmínek mohou obě strany dohody přijmout rychlá jednostranná opatření za účelem ochrany obchodu. Tato opatření se mohou týkat uvalení cel a kvót či úplného pozastavení některých částí dohody. Celkové nastavení dohody tak ale může ve výsledku vést k nejistotě ze strany podniků a následným sporům mezi smluvními stranami. (Kotsonis 2021).

Práce si klade za cíl vysvětlit, v čem spočívá a jak se projevuje diferenciovaný vztah mezi EU a Spojeným královstvím v kontextu vyjednávání a přijetí dohody o obchodu a spolupráci. Práce se za tímto účelem pokusí odpovědět na výzkumné otázky, jak probíhalo vyjednávání této dohody, jaké se objevily sporné body, jaké bylo jejich řešení a jaká je výsledná podoba dohody. Doplnující otázky se budou věnovat tomu, co je důvodem potřeby nového modelu pro spolupráci a obchod a v čem se liší vztah mezi Spojeným královstvím a EU ve srovnání s vybranými předešlými dohodami o vnější diferenciaci.

1 Metodologie

Tato práce se věnuje analýze vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím. Cílem této dohody bylo de facto dosáhnout vnější diferenciované integrace Spojeného království do určitých oblastí politického rámce EU. Představa ohledně politik EU, ve kterých by se Spojené království mělo angažovat po svém vystoupení a míry, jakou mělo být vázané na právní systém EU, se však lišila na obou stranách při vyjednávání této dohody. Vliv na postoj Spojeného království při vyjednávání měla skutečnost, že již v době svého členství si bylo schopné zajistit nejvíce výjimek z politiky EU, čímž do značné míry přispělo k rozvoji vnitřní diferenciaci EU. I po svém vystoupení proto chtělo dosáhnout dohody šité na míru. Na druhou stranu se jedná o první stát, který vystoupil z EU, což ovlivnilo postoj EU při vyjednávání a přístup k vnější diferenciaci celkově.

V první části práce bude představeno konceptuální a terminologické vymezení diferenciované integrace. Vycházet bude zejména z práce Alexandra Stubba, dále Franka Schimmelfenniga, Dirka Leuffena, Bertholda Ritterberga a také Benjaminu Martilla. Alexandr Stubb v polovině 90. let kategorizoval terminologii týkající se diferenciované integrace. Toto rozdělení postavil na třech sledovaných proměnných, a to času, prostoru a hmoty. (Stubb 1996) Tyto kategorie budou v práci využity pro vymezení vnitřní diferenciaci EU a budou dány do souvislosti se Spojeným královstvím. Autoři Frank Schimmelfennig, Dirk Leuffen a Berthold Ritterberg propojují evropskou integraci se vzájemnou závislostí a politizací. Dochází k závěru, že vnější diferenciaci se objevuje především v oblastech politiky, ve kterých je silná vzájemná závislost ale téměř žádná politizace. (Schimmelfennig – Dirk – Ritterberg) Benjamin Martill se poté věnuje spojitosti mezi vnější diferenciací a brexitem a přichází s tvrzením, že brexit oživil vědecké debaty o diferenciované integraci. Podle něj má brexit určitý vliv na budoucí vývoj diferenciované integrace mimo i uvnitř EU, avšak jeho účinky jsou přeceňovány (Martill 2020: 12-13). Na základě těchto úvah bude práce přistupovat k vnější diferenciované integraci Spojeného království. Prostřednictvím širší analýzy této terminologie bude vysvětleno, jaké vykazuje dohoda o obchodu a spolupráci znaky vnější diferenciaci, jaký zastává EU postoj k vnější diferenciované integraci Spojeného království a jak se projevovala vnitřní diferenciaci Spojeného království v době jeho členství v EU.

Dále bude zkoumáno, jak v rámci vícerychlostní Evropy probíhal obchod a spolupráce mezi Spojeným královstvím a EU před brexitem. Jak již bylo zmíněno Spojené království patřilo mezi členské státy EU, které byly schopné vyjednat si nejvíce výjimek. V práci bude představeno, o jaké výjimky se jednalo a jak ovlivňovaly postavení Spojeného království v EU. Spojené království představuje jedinečný případ dezintegrace, ke které přispěly ústupky ze strany EU již v průběhu členství. K období členství Spojeného království v EU je potřeba se vrátit, aby bylo možné nastínit a pochopit postoje, preference a celkový vztah mezi Spojeným královstvím a EU při vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci, která vedla k vytvoření zcela nového modelu vnější diferenciaci. Také umožní pochopit, jaký měl brexit dopad na postoj EU k vnější diferenciaci a jak k vnější diferenciaci přistupovalo Spojené království.

Jádro práce se zaměří na samotné vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci. Pozornost bude věnována červeným liniím Spojeného království a EU při vyjednávání a sporným bodům, které komplikovaly jednání. Výsledná dohoda se stala kompromisem obou stran. Práce se proto bude věnovat konkrétním krokům, které byly učiněny ve snaze dosáhnout dohody, se kterou obě strany souhlasily. Na závěr bude představena výsledná podoba dohody o obchodu a spolupráci mezi Spojeným královstvím a EU, která bude porovnána s obchodními dohodami EU s Norskem, Kanadou, Švýcarskem, Ukrajinou a Tureckem. Právě tyto modely vnější spolupráce s EU byly původně zvažován jako vzor pro nastavení vztahů mezi EU a Spojeným královstvím. Odhalení rozdílů mezi vybranými dohodami, proto slouží k objasnění důvodů, proč nemohly být tyto modely využity v případě EU a Spojeného království, což nakonec vedlo k vytvoření nového modelu obchodu a spolupráce a tím i vnější diferenciované integrace.

Smlouva o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím představuje přímou iniciativu EU a Spojeného království. Práce proto z velké části čerpá z primárních zdrojů tedy z oficiálních dokumentů, společných prohlášení a návrhů na úpravu dohody zveřejněných na webových stránkách EU. Dále jsou v práci využity dokumenty týkající se dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím, které jsou pravidelně zveřejňované na webových stránkách vlády Spojeného království. Následný zdroj informací představují odborné články a knihy. Jedná se zejména o zahraniční díla z anglo-saského prostředí. Vztah mezi EU a Spojeným královstvím po brexitu představuje aktuální téma, kterému je věnována pozornost i v celé řadě relevantních médií. Články v těchto médiích jsou taktéž jedním ze zdrojů práce. Obecně je tato dohoda

považována za velmi komplikovaný dokument, kterého bylo obtížné dosáhnout, neboť obě strany při vyjednávání zastávaly pevně své pozice. Pozornost, která je v této práci věnována diferenciované integraci je taktéž hojně zpracovávané téma. Práce na základě řady odborných článků o diferenciované integraci zkoumá jedinečný případ dezintegrace v souvislosti s projevy diferenciací ve vztahu EU s bývalým členským státem. Po brexitu se otázka diferenciací dostala do popředí debat v EU, přičemž odborníci jsou v přístupu k této problematice rozděleni na dva tábory, a to na zastánce posílení diferenciací a zastánce snížení diferenciací. Tato práce však vychází z předpokladu, že diferenciovaná integrace je něco, co se zcela přirozeně vyvíjí v rámci EU. Vzhledem k postupnému rozšiřování EU o nové státy musí být stále více zohledňovány různé úrovně ambicí členských států. Dochází tak k postupnému snižování vnitřní homogenity. EU se nyní skládá z 27 heterogenních států, které mají odlišné socioekonomické a politické zájmy. Není možné zajistit, aby byly zohledněny zájmy všech členských států ve stejný čas. Diferenciovaná integrace je proto přirozeným důsledkem této situace, neboť umožňuje prohloubit integraci alespoň některých členských států. Brexit sice může představovat odstrašující případ pro ostatní členské státy, neboť si Spojené království vyjednalo velmi vzdálený a ekonomicky nevýhodný vztah s EU. Heterogenita uvnitř EU je ale způsobena rozdílnými preferencemi jednotlivých členských států, které vycházejí z jejich národní identity a diferenciovaná integrace je toho přirozeným důsledkem.

2 Terminologické a konceptuální vymezení diferenciované integrace

Základní úvahy o diferenciované integraci vznikaly v 70. letech v rámci neofunkcionalismu. Tento směr vnímal diferenciaci jako integraci, která se nezdařila. Na tyto myšlenky navázala řada dalších odborníků a mnoho z nich takto vnímá diferenciaci dodnes. Tato diplomová práce ale vychází z myšlenek autorů, kteří diferenciaci považují za proces, jež je pro EU zcela přirozený. Warleigh-Lack ve svém díle hovoří o tom, že diferenciaci může napomoci k prohloubení integrace a může být účinným nástrojem pro řešení krizových situací, v případě, kdy se preference členských států liší (Warleigh-Lack 2015:871-876). Také autoři Schimmelfennig, Leuffen a Ritterberg vnímají diferenciovanou integraci jako přirozený výsledek postupného rozšiřování kompetencí, politik a členů EU (Leuffen – Schimmelfennig - Ritterberg 2015). Diferenciovaná integrace je tak neodmyslitelnou součástí EU. Lze na ni nahlížet jako na opak jednotné integrace tedy situaci, kdy se všechny členské státy formálně účastní politik EU. Jednotná integrace zároveň probíhá bez účasti států mimo EU. V případě, kdy prohlubování evropské integrace není v souladu se členstvím v EU, hovoříme o integraci diferenciované. Jinak řečeno, pokud se alespoň jeden členský stát neúčastní integrované politiky EU, jedná se o vnitřní diferenciaci. Naopak pokud se alespoň jeden nečlenský stát zapojí do integrované politiky EU, dochází k vnější diferenciované integraci (Gänzle – Leruth – Trondal 2022).

Tato diplomová práce pracuje s oběma druhy diferenciaci, avšak terminologie s tímto procesem spojená je velmi obsáhlá a nepřehledná. Účelem této kapitoly je proto vymežit pojem diferenciovaná integrace tak, aby mohl být využit pro naplnění účelů této diplomové práce.

2.1 Vymezení vnitřní diferenciované integrace v souvislosti se Spojeným královstvím

Na vnitřní diferenciaci lze obecně nahlížet jako na způsob, jak zmírnit heterogenitu, která se objevuje mezi členskými státy EU. (Stubbs 1996) Tato heterogenita vzniká v důsledku toho, jak se EU stále rozšiřuje o nové státy a celkovým prohlubováním evropské integrace. První projevy diferenciaci v rámci EU vznikaly v podobě přechodných období pro nové členské státy či opt-outů například v souvislosti se vstupem do Hospodářské a

měnové unie dále jen HMU (Leuffen – Schimmelfennig - Ritterberg 2015). Jednalo se o výjimky, které umožňovaly členským státům nepodílet se na aplikaci evropské legislativy v určitých oblastech (Gänzle – Leruth – Trondal 2022). Všechny tyto výjimky původně vznikaly ale pouze dočasně a s vidinou budoucího prohloubení integrace. (Leuffen – Schimmelfennig – Ritterberg 2015) Později se však v EU začaly objevovat diferenciovaná opatření, u kterých není specifikováno, zda jsou pouze dočasná, nebo již trvalá. V této souvislosti lze o diferenciované integraci uvažovat z hlediska času. Alexand Stubb na jehož myšlenky tato práce navazuje zkoumal diferenciovanou integraci právě na základě času ale také prostoru a hmoty. Aby usnadnil širokou škálu definic souvisejících s diferenciovanou integrací, rozdělil jí do tří kategorií, a to (1) vícerychlostní EU, (2) variabilní geometrie a (3) EU a la carte (Stubb 1996). Tyto kategorie jsou hojně využívány v rámci výzkumu vnitřní diferenciované integrace.

Koncept (1) vícerychlostní EU představuje jeden z projevů diferenciované evropské integrace. Jedná se o diferenciaci způsobenou časem. Označuje aktivitu určité skupiny členských států, které spojuje společný cíl a snaha rozvíjet vybrané oblasti politiky. Koncept vícerychlostní EU je založen na předpokladu, že státy mimo tuto skupinu se ke společnému cíli přidají v momentě, kdy na to budou připravené. Dochází tedy k tomu, že všechny členské státy mají stejné společné cíle, avšak v různém čase (Stubb 1996). Princip vícerychlostní EU je zakotven v primárním právu EU například posílená spolupráce ve Smlouvě o Evropské unii umožňuje postup „*kdy minimálně 9 členských států EU může zahájit pokročilou integraci nebo spolupráci v určité oblasti v rámci EU, pokud je zřejmé, že EU jako celek nemůže dosáhnout cílů takové spolupráce v přiměřené době.*“ (Smlouva o Evropské unii č.20). Příkladem může být také Římská deklarace EU v níž se uvádí, že členské státy „*budou jednat společně, v případě potřeby různým tempem a intenzitou, přičemž budou postupovat stejným směrem*“ (European Commission 2017). Deklarace vznikla v roce 2017 za účelem posílení jednoty EU a byla podepsána všemi členskými státy s výjimkou Spojeného království, které v té době již jednalo o brexitu. (European Commission 2017). Vícerychlostní EU tedy umožňuje členským státům zvolit si, které oblasti politiky EU přijmou a jakým tempem (Sirotová 2020). Umožňuje také v EU zohledňovat socioekonomickou a politickou situaci jednotlivých členských států. To lze vidět v případě HMU, neboť pro vstup do další fáze HMU je potřeba splnit konvergenční kritéria. HMU je možné se neúčastnit i z politických důvodů, jako tomu bylo v případě Spojeného království, které konvergenční kritéria splňovalo, avšak do

další fáze nevstoupilo. Vícerychlostní EU lze v tomto kontextu chápat jako způsob, jak zajistit v dané době integraci alespoň pro některé členské státy, než aby všechny členské státy stagnovaly (Brudzińska 2018).

Dalším projevem diferenciované integrace může být (2) variabilní geometrie. Jedná se o diferenciaci způsobenou prostorem, u které se předpokládá, že politické, kulturní a hospodářské rozdíly v rámci EU jsou překážkou pro realizaci společných cílů. Tento přístup tedy již nepředpokládá, že všechny členské státy nakonec dosáhnou společného cíle. Variabilní geometrie pracuje s možností, že dojde k trvalému oddělení tzv. států jádra od méně rozvinutých členských států (Stubb 1996str). Spojené království bylo řazeno některými autory mezi státy jádra z hlediska rozlohy, ekonomické síly a počtu obyvatel. Často se však svými názory a postoji vymykalo společnému diskurzu. Spojené království jakožto tzv. nepohodlný aktér tak mělo značný vliv na rozvoj variabilní geometrie v rámci EU. Svým postojem přispělo k narušení jednoty EU, neboť se jednalo o členský stát s nejvíce výjimkami z norem a práva EU (De Witte 2017str). Spojenému království vyhovoval koncept variabilní geometrie jakožto označení různých menších formací v rámci jedné velké skupiny tedy EU. To odpovídalo zapojení Spojeného království do různých oblastí politiky EU. Spojené království například sice odmítalo vstup do třetí fáze HMU či Shengenské dohody, ale na druhou stranu se velmi výrazně angažovalo v otázkách bezpečnosti a zahraniční politiky. EU tak ve výsledku umožnila, aby se členské státy pohybovaly různou rychlostí a v konečném důsledku i k různým cílům (The Economist 2016).

Diferenciovanou integraci formovanou na základě hmoty nazval Alexandr Stubb (3) EU a la carte. Tento způsob diferenciované integrace je založen na představě, že si každý členský stát může zvolit v jaké oblasti politiky se bude či nebude angažovat. Členské státy si vyberou konkrétní oblasti politiky, do které se chtějí nebo naopak nechtějí zapojit. Příkladem EU jako a la carte jsou různé opt-outy zakotvené v Maastrichtské smlouvě. Z hlediska Spojeného království může být příkladem opt-out z třetí fáze HMU, neboť na základě vlastního uvážení získalo právo neúčastnit se eurozóny (Stubb 1996).

2.2 Vymezení vnější diferenciaci v souvislosti se Spojeným královstvím

Vnější diferenciaci označuje vztahy založené na základě formální dohody, které má EU se sousedními státy (Frommelt – Hix – Keating - Müftüler-Baç 2022: 1-2). Jedná se o politickou integraci nečlenských států EU. Tyto státy se nejčastěji integrují do oblastí

politiky, kde je vysoká míra vzájemné závislosti, avšak slabá politizace (Leuffen – Schimmelfennig – Ritterberg 2015). Státy mimo EU se tak do jisté míry taktéž mohou podílet na evropské integraci.

Z celkového hlediska lze považovat vzájemnou závislost a politizaci za jeden z hlavních faktorů, které tvoří evropskou integraci. Vzájemná závislost je považována za pohon evropské integrace, zatímco politizace je považována za překážku vlivem působení euroskeptických politických stran v členských státech EU. Politizace a vzájemná závislost spolu zároveň úzce souvisejí, neboť stále vzrůstající vzájemnou závislostí vzniká politizace, která se dostává do dalších oblastí politiky a může vést k diferenciaci. Euroskeptické státy mimo EU se tak často kvůli sílící vzájemné závislosti integrují do vybraných oblastí politiky jako je vnitřní trh EU, a tak dochází k vnější diferenciaci (Leuffen – Schimmelfennig – Ritterberg 2015). Lze si povšimnout, že čím více jsou nečlenské státy zapojené do jednotného trhu EU, tím větší participace na plnění právních předpisů a norem EU se očekává (Frommelt – Hix – Keating - Müftüler-Baç 2022: 1-2).

V důsledku brexitu se problematika vnější diferenciaci dostala do popředí vědeckých debat a výzkum diferenciované integrace se stal jedním z hlavních témat týkajících se EU (Gänzle – Leruth – Trondal 2022). Vztah mezi brexitem a diferenciací však není jasný. Odborníci zastávají odlišné názory ohledně budoucího vývoje diferenciované integrace EU. Někteří se domnívají, že brexit povede ke zvýšení diferenciaci. Jiní předpokládají, že naopak povede k jejímu snížení. V obou případech má na vnější diferenciaci EU vliv snaha nalézt poučení z britského přístupu k evropské integraci, důsledky spojené s vystoupením Spojeného království z EU a odstranění výjimek Spojeného království z EU. Tyto faktory mají dopad na celkové nastavení vztahů mezi EU a Spojeným královstvím (Martill 2020).

Brexit jakožto jediný příklad evropské dezintegrace má dopad na vnější diferenciaci EU (Wachowiak – Zuleeg 2022). Je také důkazem toho, že diferenciaci zahrnuje jak integrační, tak ale i dezintegrační procesy (Gänzle – Leruth – Trondal 2022). Po svém vystoupení se Spojené království stalo jednou z celé řady zemí, které se snaží získat preferenční dohodu s EU, a to zejména z hlediska přístupu na jednotný trh EU (Eisl - Fabry 2020 – 1). Jedná se tedy o dohodu, která Spojené království zapojí do vnější diferenciované integrace EU. V minulosti EU několikrát přistoupila k vnější diferenciované integraci se státy mimo EU. Žádný z těchto států však nebyl bývalý člen

EU (Eisl - Fabry 2020). Budoucí vztah musel být této skutečnosti přizpůsoben. Vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím mělo řadu sporných oblastí. EU ale byla již neústupná a dala jasně najevo, že členské státy a dodržování zásad EU představují určitou prioritu. Signalizovala tak, že zastává tvrdší přístup ke třetím zemím v porovnání se členskými státy (Wachowiak – Zuleeg 2022). Z hlediska vnější diference Spojeného království EU zvolila tvrdší přístup během vyjednávání za účelem dosažení silnějších institucionálních mechanismů a rovných podmínek. To je v rozporu s již tradičním záměrem Spojeného království dosáhnout dohody „šité na míru“ (Eisl - Fabry 2020).

3 Diferenciovaný přístup Spojeného království k evropské integraci

Vztahy a spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím v době, kdy patřilo mezi členské státy, byly komplikované. Kvůli této skutečnosti bylo Spojené království často přezdíváno nepohodlným parterem. EU se v minulosti mnohokrát setkala se spory, nepochopením, vydíráním či užitím práva veta ze strany Spojeného království. Britští představitelé nikdy nebyli zcela přesvědčeni, že chtějí být plně součástí evropského projektu. Již v počátcích evropské integrace byl postoj britské vlády k evropským záležitostem poněkud rezervovaný (Ludlow 2019, s. 35-36).

Tento obtížný vztah byl ovlivněn tím, že Spojené království jako jedna z ekonomicky nejrozvinutějších a největších zemí v Evropě se zapojila do evropské integrace s jistým zpožděním. Spojené království tak ztratilo možnost podílet se na vytvoření základů pro evropský projekt a mělo potíže s přijetím způsobu řízení tehdejšího Evropského společenství (dále jen ES). (Dunin-Wasowicz 2016a) To se projevilo již v prvních přístupových jednáních se zástupci ES v roce 1961. Spojené království požadovalo různé výjimky za účelem udržení ekonomicky výhodných vztahů se státy Commonwealthu a ochrany britského zemědělství. Představitelé ES sice byli připraveni o britských požadavcích jednat, ale dali také najevo, že jsou vázáni Smlouvou a právem Společenství a požadavky společného trhu (Hallstein 1963: 21-23).

Přístup Spojeného království k evropské integraci souvisí s politikou britské výjimečnosti. Představa o britské výjimečnosti vychází z pozice, kterou Spojené království v minulosti zastávalo na mezinárodní scéně, díky velikosti a vlivu svého impéria a jedinečné geografické poloze, jež ho odděluje od zbytku kontinentální Evropy. I přes skutečnost, že Spojené království postupně přišlo o své postavení globální velmoci, se stále vnímá jako výjimečný ostrovní národ, který se liší od ostatních států kontinentální Evropy a je morálně nadřazený. V rámci evropské integrace se představa o britské výjimečnosti projevovala tak, že britští představitelé do jisté míry jednali v přesvědčení, že Spojené království jakožto výjimečný stát by mělo být osvobozeno od vnějších omezení jako jsou pravidla a normy, které platí pro běžné státy (Kaunert – MacKenzie – Léonard 2020: 1-8). Vzhledem k přetrvávající politice britské výjimečnosti tak mělo Spojené království potíže utvářet širší koalice a jednat kolektivně. Značný vliv na postoj

Spojeného království měla i vnitropolitická situace,¹ která bránila plnému přijetí proevropských iniciativ na domácí politické scéně, což se projevovalo i navenek. Zvláštní přístup britské vlády k EU byl ovlivněn také velmi blízkými vztahy Spojeného království s USA, někdy označované jako tzv. zvláštní vztahy. Britská ideologická preference USA jako hlavního mezinárodního partnera se projevovala v Unijních iniciativách (Dunin-Wasowicz 2016a). Spojené království mělo díky těmto vzájemným vztahům specifickou roli prostředníka mezi USA a Evropou. Také autoři Oliver Tim a Michael Williams hovoří o tom, že Spojené království bylo ústředním státem ve vztazích mezi EU a USA (Tim – Williams 2016). Všechny tyto faktory dohromady často vedly k diferenciovanému přístupu Spojeného království k unijním záležitostem. To se projevovalo prosazováním různých výjimek, slev a polovičatých závazků k integraci EU (Cardwell, Paul 2019: 1408).

Na druhou stranu nelze popřít, že příspěvek Spojeného království k rozvoji EU byl významný. Jednalo se o jednoho z nejsilnějších a nejzásadnějších aktérů v EU. Spojené království mělo mezinárodní vliv vyplývající z jeho rozvinutých zahraničně-politických kontaktů, členství v nejdůležitějších globálních institucích, ale i z jeho vojenských a zpravodajských kapacit a ekonomické síly (Lehne 2021). Spojené království bylo pro EU velmi přínosné především v ekonomických záležitostech. Britské City of London dlouhodobě zastávalo roli evropského finančního centra. Britská vláda měla proaktivní přístup při vytváření jednotného trhu, ale i při dalších ekonomických reformách (Dunin-Wasowicz 2016a). Příznivý dopad na rozvoj Unie měly také vysoké příspěvky do rozpočtu EU, neboť Spojené království představovalo jednu z členských zemí, která přispívala největším podílem (Dunin-Wasowicz 2016a).

V souhrnu však Spojené království nikdy plně nevyužilo svůj zahraničně-politický potenciál pro rozvoj politik EU, což souvisí i s jeho váhavým přístupem k evropské integraci. Příkladem může být Lisabonská smlouva, ve které si Spojené království prosadilo, aby národní vlády mohly o své zahraniční politice rozhodovat samy. V průběhu členství Spojeného království v EU nalezneme mnoho dalších příkladů, které dokazují, že jeho přístup k evropské integraci byl odlišný. Snažilo se udržet si své diferenciované

¹ Vstup do ES vyvolal ve Spojeném království napětí mezi hlavními politickými stranami tedy mezi Konzervativní stranou a Labouristickou stranou, ale i uvnitř nich. Návrh zákona, který měl v britském právu pevně zakotvit princip členství v ES tak vedl ke značným sporům mezi politickými stranami. Labouristická opozice, ale i někteří konzervativní poslanci nesouhlasili s návrhem zákona. Tato napjatá situace vedla až k hlasování o důvěře (Norton, Philip 2011: 53-54).

postavení a čím dál více zdůrazňovalo svou národní suverenitu. I přes skutečnost, že příspěvek Spojeného království pro rozvoj EU byl značný, je tak patrné, že se s procesy, vztahy a fungováním EU nikdy plně neztotožnilo, což dokazuje celá řada výjimek, které si během svého členství vyjednalo. Složitá cesta k nalezení kompromisu se Spojeným královstvím vedla i k nalezení nového obchodního vztahu a spolupráce s EU po brexitu. Spojené království nadále vyžadovalo nadstandartní přístup a různé výhody (Lehne 2021).

3.1 Výjimky Spojeného království před brexitem

Spojené království mělo po celá staletí odlišný přístup k evropskému kontinentu, což se projevovalo tím, že se v určitém období přibližovalo k Evropě a spolupracovalo, a poté se zase oddálilo. Brexit tedy není prvním momentem, kdy Spojené království pochybovalo o tom, zda má být součástí evropské integrace potažmo evropského kontinentu jako takového. Ani v době svého členství nebylo s EU spjaté jako ostatní členské země. Již v roce 1975 proběhlo referendum o setrvání v EU. Britská vláda si prosadila zvláštní podmínky v Maastrichtské, Amsterdamské i Lisabonské smlouvě. Spojené království nikdy nepřijalo společnou měnu, nepřipojilo se k Schengenským dohodám, zpočátku se odmítalo účastnit prohlubování sociální politiky, vyjednalo si zvláštní přístup i co se týče dodržování listiny základních práv EU či v oblasti svobody, bezpečnosti a práva a mnoho dalších výjimek (Fletcher 2009: 71-95). Britské důvody pro vstup do ES byly spíše ekonomické než politické. Primárním cílem bylo vyhnout se vnějším tarifům Evropského hospodářského společenství (dále jen EHS) na britské zboží. Británie se chtěla přidat pouze k zóně volného obchodu kvůli ekonomickým výhodám, které poskytovala. Záměrem nikdy nebylo vytvořit politickou unii. To se však nesesetkávalo s původním záměrem Jeana Monneta, který prohlubování hospodářské unie považoval za způsob, jak dosáhnout politické unie. Británie považovala vstup do Evropského společenství za možnost, jak dosáhnout ekonomických výhod. Neměla v úmyslu vzdát se části své suverenity a rozhodovacích pravomocí. Tato skutečnost se projevovala v diferenciovaném přístupu Británie k evropské integraci po celou dobu jejího členství (Skidelsky 2018).

3.1.1 Výjimky vyjednané před vstupem do ES

Spojené království požádalo o vstup do ES až v roce 1961. Nebylo tedy součástí procesu sjednocení v 50. letech, neboť se v té době stále považovalo za globální velmoc, která nepotřebovala být součástí evropského integračního procesu. V 50. letech Británie relativně ekonomicky prosperovala a soustředila se na budování úzkých vztahů se státy Commonwealthu. Koncem 50. let ale došlo ve Spojeném království k hospodářskému poklesu. Z hlediska hospodářského růstu Spojené království zaostávalo za EHS (Deighton – Ludlow 1995). Vstupem do ES se tak snažilo vyhnout ekonomickému a politickému vyloučení z nového evropského uspořádání. Spojené království si ale nadále chtělo udržet ekonomické a měnové vazby se zeměmi Commonwealthu (CVCE.eu (2017)). a požadovalo určité výjimky v oblasti zemědělství (Hallstein 1963: 21-22).

Strany byly schopné dosáhnout kompromisu ohledně britských vztahů se zeměmi Commonwealthu. Evropští vyjednavací přistoupili na to, že pro obchod s Kanadou, Austrálií a Novým Zélandem by byly stanoveny konzultace a zvláštní lhůty pro uplatňování společného vnějšího sazebníku. Tím by těmto zemím umožnili přizpůsobit se novým okolnostem a během přechodného období využívat omezené ale zmenšující se preference trhu Spojeného království. Po skončení přechodného období by byl společný vnější celní sazebník uplatňován v plném rozsahu Šestkou i Spojeným královstvím. Pro vstup do ES by se Británie musela vzdát nároků na preferenci zboží z Indie, Pákistánu a Cejlonu. Došlo by ale k včasnému vyjednání velkorysé obchodní dohody mezi Společenstvím a zmíněnými zeměmi (Hallstein 1963: 21-23).

Nejobtížnější bylo nalézt kompromis z hlediska zemědělství. Britská vláda se domnívala, že se nemohou přidat ke Společenství bez výjimky v oblasti zemědělské politiky. Požadovala tedy, aby se společná zemědělská politika nevztahovala na Spojené království hned po přistoupení a v některých oblastech po celou dobu přechodného období. To bylo pro Šestici nepřijatelné z politického hlediska a kvůli politice hospodářské soutěže (Hallstein 1963: 21-23).

3.1.2 Výjimky vyjednané při vstupu do ES

Jednání o přistoupení byla nakonec přerušena v roce 1967 kvůli druhému francouzskému vetu. Obnovena byla v roce 1970. Od prvních přístupových vyjednávání došlo ke snížení intenzity obchodu mezi Spojeným královstvím a zeměmi Commonwealthu a k celkovému

snížení vzájemných politických a strategických vazeb. Britští vyjednavací si tak kladli méně podmínek pro vstup do ES.

Spojené království požadovalo výjimku z finančních příspěvků do Společenství. ES přijalo rozhodnutí, že budou financovat rozpočet z vlastních zdrojů, což představovalo pro Spojené království hrozbu, že jejich příspěvek bude dosahovat extrémních hodnot. Příspěvek Spojeného království by představoval pětinu celého rozpočtu. Důvodem bylo to, že rozdíl mezi základem DPH Spojeného království a hrubým národním produktem byl mnohem vyšší než v ostatních členských státech. Podle finančních pravidel a zásady preference Společenství mělo Spojené království platit v rámci EHS vysoké částky na zemědělské dávky, a to i přes skutečnost, že disponovalo malým zemědělským sektorem. Společná zemědělská politika upřednostňovala systém dávek a náhrad namísto spravedlivé návratnosti. Spojené království se tento příspěvek snažilo snížit. EU ale nabízela pouze prodloužení přechodného období. Nakonec došlo ke kompromisu, kdy Spojené království přijalo systém preferencí Společenství a souhlasilo s příspěvkem do rozpočtu EHS, který ale byl postupně navyšován do cílové hodnoty 19 % z celkového rozpočtu Společenství.

Britští vyjednavací dále požadovali určité výjimky pro dovoz másla z Nového Zélandu, neboť nechtěli narušit dlouhodobé obchodní vztahy. Britský trh byl významným odbytištěm novozélandského másla a po vstupu Spojeného království do EHS mohl Nový Zéland čelit situaci, kdy nebude mít trhy pro likvidaci másla a mléčných výrobků. Spojenému království se podařilo vyjednat si výjimku pro dovoz másla z Nového Zélandu. Byl zaveden zvláštní režim a prodloužené přechodného období (CVCE.eu 2017).

Od vyjednání podmínek pro přistoupení Spojeného království byla otázka britských příspěvků do rozpočtu Společenství předmětem dalších vyjednávání. Spojené království žádalo o nápravu rozpočtové nespravedlnosti v podobě slevy z příspěvků do rozpočtu ES. Výsledkem bylo vyjednání britského ročního rabatu v roce 1984. Spojené království si prosadilo slevu ve výši 66 % pro příspěvek do rozpočtu EU. Snížení britského příspěvku bylo řešením, jak zmírnit strukturální nerovnost systému EU, která způsobovala, že Spojené království mělo menší prospěch ze Společné zemědělské politiky (UK Parliament 1984).

3.1.3 Výjimky v Maastrichtské smlouvě

V době, kdy bylo Spojené království členskou zemí EU bylo schopné vyjednat si nejvíce výjimek z evropské legislativy. První výjimka, která vznikla s podpisem Maastrichtské smlouvy vešla v platnost v roce 1993 (Briggs 2015). Tehdejší konzervativní vláda, která byla počátkem 90. let ve Spojeném království u moci, nesouhlasila se začleněním sociální politiky do Smlouvy. Vznikl tak první kompromis v podobě opt-out protokolu pro Spojené království. Tento protokol umožňoval, aby se ustanovení týkající se sociální politiky nevztahovala na Spojené království. Další oblastí politiky, která se stala součástí Maastrichtské smlouvy, avšak britská vláda nechtěla být její součástí byla HMU. Hlavní problém představoval pro Británii přechod do třetí fáze HMU, a tedy vstup do eurozóny a přijetí eura (Fletcher 2009: 78-79). Spojené království (a později Dánsko) si vyjednaly výjimku a představují tak jediné dvě země, které neměly žádnou právní povinnost přejít do třetí fáze HMU a přijmout euro za svou měnu (Briggs 2015). Jedním z hlavních důvodů, proč britská vláda nechtěla přijmout euro byla skutečnost, že si chtěla zachovat kontrolu nad svou úrokovou politikou. Dále chtěla sama nadále určovat své směnné kurzy a také nechtěla plnit konvergenční kritéria, neboť dlouhodobé udržování státního dluhu v požadovaném poměru k HDP země by mohlo omezovat britskou fiskální politiku (Segal 2022). Důležité je zmínit, že Spojené království sice zůstalo ve druhé fázi HMU, mělo ale značný zájem na tom, aby eurozóna fungovala. Britské city of London, jedno z největších finančních center EU v té době, prosperovalo díky eurozóně, neboť zvyšovala dostupnost britských obchodních trhů (Bednárová – Kalánek – Kubátová 2016).

Výjimka ze třetí fáze HMU pro Spojené království byla nastavená tak, aby vyhovovala britským zájmům. Na Spojené království se nevztahovala ustanovení Maastrichtské smlouvy ohledně nadměrných schodků, Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky (Dunin-Wasowicz 2016b). Spolu s těmito ustanoveními byla pozastavena hlasovací práva Spojeného království při rozhodování o neodvolatelném směnném kurzu mezi měnami členských států eurozóny, jmenování prezidenta a viceprezidenta a dalších čtyř členů Výkonné rady ECB. Britská vláda si ale zachovávala možnost tuto výjimku kdykoli zrušit. Avšak přistoupení do třetí fáze HMU, které za normálních okolností bylo možné po splnění konvergenčních kritérií, podmínila

vlastními pěti ekonomickými testy.² Tyto testy byly koncipované tak, aby bylo možné konstatovat jejich naplnění, avšak splnění všech pěti testů souběžně bylo téměř nemožné. byly ale natolik obtížné, že bylo téměř nemožné je splnit.

3.1.4 Výjimky v Amsterdamské smlouvě

Během vyjednávání Amsterdamské smlouvy došlo ke změně vlády ve Spojeném království a do čela země se dostala Labouristická strana. Nová vláda již nesouhlasila s tím, aby Spojené království bylo mimo sociální politiku EU, zejména v oblasti zaměstnávání. Součástí Amsterdamské smlouvy se proto stalo ustanovení o sociální politice věnované Spojenému království. I přes skutečnost, že byl tento krok vítán ze strany EU, neznamenal to nějaké zásadní přiblížení Spojeného království k evropské integraci. Spíše naopak, neboť součástí Amsterdamské smlouvy byly tři protokoly reflektující diferenciovaný přístup Spojeného království k evropské integraci (Fletcher 2009: 79-82).

Kromě protokolu o HMU zde byl zakotven schengenský protokol, který vedl k začlenění Schengenské dohody do rámce EU, dále protokol o použití některých aspektů článku 14 Smlouvy o založení Evropského společenství na Spojené království a Irsko a protokol o postavení Spojeného království a Irska podle hlavy IV Smlouvy o založení Evropského společenství. Na základě protokolu o použití některých aspektů článku 14 Smlouvy o založení Evropského společenství si vláda Spojeného království zachovala právo provádět hraniční kontroly na svém území, které byly zavedeny již Jednotným evropským aktem, ale Amsterdamská smlouva toto ustanovení měla revidovat. Na Spojené království a Irsko se taktéž vztahoval protokol o postavení Spojeného království a Irska podle hlavy IV Smlouvy o založení Evropského společenství., který jim zajišťoval různé výjimky a práva opt-in v oblasti svobody, bezpečnosti a práva. Součástí hlavy IV Smlouvy o založení Evropského společenství byla ustanovení týkající se spravedlnosti a vnitřních věcí, se kterými britská vláda nesouhlasila. Jednalo se zejména o otázku přistěhovalectví, azylu, kontroly hranic a občanskoprávních povinností. Spojené království si tímto způsobem, chtělo udržet hraniční kontroly při vstupu do země a tím i koordinovat migraci na svém území (Fletcher 2009: 80-82). Britská vláda si dále vyjednala, aby zůstalo

² Jednalo se o testy, které měly prověřit, zda jsou hospodářské cykly Spojeného království dostatečně konvergentní s těmi v eurozóně, zda je Spojené království dostatečně flexibilní pro vstup do eurozóny, zda HMU povede ke zvýšení investic Spojeného království, zda HMU zlepši konkurenceschopnost britských finančních služeb a zda HMU povede k růstu, prosperitě a zvýšení pracovních míst ve Spojeném království. Pro přechod do třetí fáze HMU bylo nutné splnit všech pět testů (Europa.eu 2006).

zachováno zvláštní ujednání o přístupu k schengenskému aquis. Jednalo se o zvláštní status, který byl zakotven v schengenském protokolu, který byl součástí Amsterdamské smlouvy. Tento protokol uváděl, že Spojené království není vázáno schengenským aquis a umožňoval neuplatňovat vybraná ustanovení Schengenské dohody na britském území. Přesněji řečeno, na celý Lamanšský průliv se nevztahovala ustanovení Schengenské dohody o hraničních kontrolách. Spojené království a Irsko se tak nestaly součástí schengenského prostoru, ve kterém je možné volně cestovat přes hranice jednotlivých členských států EU bez nutnosti držení víz či pasů (Briggs 2015). Irsko zůstalo oddělené od schengenské oblasti, neboť se Spojeným království sdílelo společný cestovní prostor a pozemní hranici (Emerson 2011: 1). Protokol ale také umožňoval oběma zemím zpětně přijmout některá nebo všechna ustanovení Schengenské dohody. K takovému kroku bylo ale potřeba získat jednomyslný souhlas členských států schengenského prostoru, které jsou součástí Rady (Fletcher 2009: 82).

Soudní dvůr v roce 2007 vydal dva rozsudky týkající se práv opt-out³, opt-in⁴ Spojeného království, která byla zakotvena v Amsterdamské smlouvě (Rozhodnutí 2000/365/ES, Rozhodnutí soudního dvora ve věci C 77/05). Důvodem se stala žaloba Spojeného království na Evropský soudní dvůr, ve které požadovalo, aby zrušil rozhodnutí Rady ministrů o jeho vyloučení z plné účasti v rámci pohraniční agentury EU FRONTEX. Rada se ale stavěla proti plné účasti Spojeného království. Konkrétně se britská vláda chtěla účastnit přijímání některá nařízení o agentuře FRONTEX. Rozhodnutí Rady však mělo podporu řady členských států. Tyto členské státy zastávaly názor, že pokud Spojené království není členem schengenského prostoru, tudíž nemá právo na plnou účast v rámci FRONTEX (Crosbie 2007). Spojené království (a Irsko) se odvolávaly na článek 5 a ustanovení schengenského protokolu, který stanovoval, že se mohou účastnit v jakémkoli rozsahu vybraných opatření Schengenské dohody. Avšak Soudní dvůr rozhodl, že účast na přijetí opatření podle článku 5 schengenského protokolu závisí na rozsahu, v jakém daný stát přijal Schengenskou dohodu. Soudní dvůr zároveň uznal, že Spojené království a Irsko mají možnost se zpětně rozhodnout, že se chtějí podílet na budování schengenského prostoru, ale podmínkou je přijetí Schengenské dohody v rozsahu, který toto zapojení umožňuje. Soudní dvůr svým postojem dal najevo, že nesouhlasí se způsobem, jakým Spojené království přistupuje k uplatňování Schengenských dohod.

³ Opt-out - rozhodnutí něčeho se neúčastnit

⁴ Opt-in rozhodnutí něčeho se účastnit

Spojené království si vybíralo, co bude z Schengenských dohod uplatňovat a co ne. Co lze považovat za projev diferenciovaného přístupu A la carte. Již zde můžeme vidět tvrdší postoj Unie ke Spojenému království z důvodů jeho lpění na výjimkách (Fletcher 2009: 83-88).

3.1.5 Výjimky v Lisabonské smlouvě

Britská vláda během vyjednávání Lisabonské smlouvy pokračovala ve své protekcionistické a nekompromisní politice. Spojené království především, ale i další země si prosadily určité výjimky a podpis Lisabonské smlouvy tak vedl k prohloubení diferenciacie EU. Stávající protokoly Spojeného království byly Smlouvou nejen potvrzeny ale některé i rozšířeny. Zejména více protokolový systém zavedený ve vztahu k prostoru svobody, bezpečnosti a práva (PSBP), který vláda Spojeného království požadovala výměnou za souhlas s Lisabonskou smlouvou byl hrozbou pro jednotu EU. Rozšíření výjimek pro Spojeného království způsobilo, že nový systém byl z právního hlediska vysoce komplikovaný. Diferenciacie představovala pro EU riziko toho, že se názory národních vlád budou čím dál častěji rozcházet, což by ztížilo možnost dosažení kompromisu a tím i zpomalilo společné prohlubování integrace. Rizika však byla i na straně Spojeného království. Čím více výjimek Spojené království mělo, tím se mu snižoval politický vliv v EU. Spojené království a EU navzdory těmto rizikům vnímaly Lisabonskou smlouvu jako určitý úspěch. Spojené království bylo schopné prosadit si na unijní úrovni své požadavky prostřednictvím opt-outů. EU vnímala Lisabonskou smlouvu jako něco, co posílí evropskou jednotu a zvýší důvěru členských států v evropský projekt (Fletcher 2009: 89-97).

3.1.6 Navrhovaná opatření před brexitem

Vzhledem ke vzrůstajícímu euroskepticismu ve Spojeném království se bývalý britský premiér z Konzervativní strany David Cameron v roce 2013 zavázal k uspořádání referenda, ve kterém se britský lid vysloví, zda chce zůstat v EU či vystoupit. Sám David Cameron byl pro setrvání v EU, avšak významná menšina v Konzervativní straně byla pro vystoupení. Před konáním referenda o setrvání Spojeného království v EU se podařilo britské vládě vyjednat zásadní výjimky pro svou zemi. Britský premiér se pokus změnit podmínky členství pro Spojené království. Reforma se měla týkat čtyř klíčových oblastí. Jednalo se o správu ekonomických záležitostí, suverenitu, konkurenceschopnost a migraci.

Z hlediska správy ekonomických záležitostí se premiér soustředil na prosazení ochranných opatření pro země mimo eurozónu. Tato opatření měla zajistit, že rozhodnutí zemí eurozóny budou respektovat integritu jednotného trhu a zájmy nečlenských zemí eurozóny (Cameron, David 2015). EU souhlasila se zavedením zásad, které zajistí respekt pro státy vně i mimo eurozónu. Za tímto účelem měl vzniknout mechanismus, který by poskytoval ujištění o obavách států mimo eurozónu, ale zároveň by neumožňoval právo veta či zdržovat důležitá rozhodnutí (European Council 2016). Z hlediska konkurenceschopnosti byly vyjednány konkrétní kroky ke zlepšení regulace a posílení integrálního trhu a tím podpořit růst a zaměstnanost pro všechny. Spojené království se také potýkalo s vysokým přílivem přistěhovalců ze zemí EU. To představovalo značnou zátěž pro britský imigrační systém. Za tímto účelem EU učinila ústupky ohledně sociálních práv migrujících pracovníků.

V oblasti suverenity si britská vláda vyjednala výjimku, aby se na Spojené království nevztahoval základní princip o stále užší unii, který je zakotven ve Smlouvách EU. Tím chtěla zamezit další politické integraci Spojeného království. V tomto smyslu EU uznala, že se Spojené království nezávázalo k další integraci. K principu stále užší unie se musí přihlásit každá země, která přistoupí do EU. Britský premiér prohlásil, že se tento princip může líbit některým zemím, ale pro Británii to není správné. Hovořil také o tom, že EU by měla umožnit Spojenému království jít dále a rychleji bez toho, aniž by ho ostatní členské státy zdržovaly. Tento přístup lze považovat za projev britské výjimečnosti a diferenciací v unijních záležitostech (Miller 2015). Britská vláda požadovala také větší pravomoci pro národní parlament. EU souhlasila s opatřením, které umožní Spojenému království pozastavit nežádoucí právní předpisy EU, ale jen pokud s tím bude souhlasit dostatečný počet ostatních členských států (European Council 2016).

Žádná z těchto opatření nevešla v platnost kvůli výsledku britského referenda, které se konalo v roce 2016. V tomto referendu se 51,9 % voličů vyslovilo pro vystoupení z EU, což vedlo k vyjednávání o brexitu. David Cameron po tomto výsledku referenda rezignoval na post premiéra, neboť nechtěl vyjednávat podmínky vystoupení Spojeného království z EU (UK Parliament 2016a).

3.2 Nárůst euroskepticismu v období velkých krizí

To, jak se Spojené království v EU projevovalo je do jisté míry odrazem jeho domácí politiky. Spojené království se dlouhodobě vnímá jako výjimečný ostrovní národ. Politika

britské výjimečnosti má své kořeny již v době, kdy byla Británie globální velmocí. Právě představa o britské jinakosti podporovala rozvoj euroskeptických postojů ve Spojeném království. Britský euroskepticismus byl poháněn strachem z toho, že by se členství v EU mohlo stát finančně nevýhodným pro Spojené království a obavami z čím dál většího narušování národní suverenity. Spojené království si tak vyjednalo řadu výjimek z oblastí politik, které nepovažovalo za přínosné pro svou zemi. (Mölder 2018: 153-159).

K zásadnímu nárůstu euroskeptických nálad ve Spojeném království došlo s příchodem období krizí v EU. Došlo k posílení mylných obav, že EU poškozují britskou ekonomiku. Toto období odstartovala krize eurozóny, kdy některé členské státy nedokázaly splácet své státní dluhy, což vedlo k destabilizaci celé Unie. Spojené království sice nebylo členem eurozóny, ale britské City of London představovalo do té doby největší finanční centrum EU. Před vypuknutím krize britská ekonomika velmi rychle rostla a obchody v britském City of London se rozrůstaly. Londýn získával nové světové investory díky nízké regulaci a dosáhl tak největšího podílu na mezinárodních trzích s dluhopisy, mimoburzovními deriváty a přeshraničními bankovními úvěry. Příklad krize spojený s uvolněnou měnovou politikou způsobenou nízkými regulacemi ve Spojeném království měl za následek jeho ekonomický úpadek. Krize eurozóny nakonec City of London oslabila do té míry, že bylo v ohrožení jeho autonomní postavení a obchodní zájmy, což bylo právě tím ohrožením, kterého se Spojené království v EU nejvíce obávalo. (Thompson 218-220). Avšak k oslabení došlo i na základě vlastní měnové politiky, a proto se jedná spíše o mylné obavy z ekonomického poškození vlivem členství v EU.

Pozdější migrační krize vedla k posílení obav, že členství v EU ohrožuje britskou suverenitu. Právě krize eurozóny a migrační krize měly největší dopad na nárůst euroskepticismu ve Spojeném království. V souvislosti s tím Konzervativní strana začala zastávat ještě více odměřený postoj k EU. Nutno zmínit, že Konzervativní strana byla původně jedním z nevýraznějších zastánců pro vstup do EHS, avšak vždy v rámci strany existovalo euroskeptické křídlo, které postupně sílilo (Mölder 2018: 153-165). Euroskeptické křídlo Konzervativní strany ale i další aktivisté skupiny Leave ve Spojeném království spojovali vznik migrační krize s EU. Jedním z hlavních argumentů pro odchod z EU se tak stalo obnovení kontroly nad vlastními hranicemi a imigračním systémem (Mortera-Martinez 2014). Eurofilní křídlo Konzervativní strany si naopak uvědomovalo výhody volného pohybu osob jako například to, že volný pohyb pracovníků představoval pro britské podniky významné zdroje, které umožňovaly prosperitu a růst.

Bylo ale nutné prosadit určitá omezení v rámci imigrační politiky, aby byly naplněny zájmy euroskeptických členů Konzervativní strany. Vzhledem k tomuto rozdělení Konzervativní strany se tehdejší britský premiér David Cameron rozhodl znovu projednat podmínky členství v EU, což mělo napomoci smířit tyto dva tábory (Glencross 2014: 13-14).

Spojené království čelilo vysokému přílivu migrantů ze zemí EU (Mortera-Martinez 2014). Vzrůstaly obavy z toho, jak může volný pohyb zatížit britské školy, nemocnice a veřejné služby. Čistá migrace dosahovala více než 300 tisíc osob ročně. Spojené království proto chtělo mít větší kontrolu nad migrací ze zemí EU a omezit tak jeden ze základních principů EU tedy volný pohyb osob (Cameron, David 2015). I přes to, že EU učinila určité ústupky z hlediska práv migrantů, musela plně respektovat platné Smlouvy a zásady volného pohybu a nediskriminace (European Council 2016). Situace nakonec byla neudržitelná a vedla k vyhlášení referenda o brexitu v čele s Davidem Cameronem (Mölder 2018: 153-165).

Můžeme si všimnout odcizení a vzrůstající divergence v průběhu let mezi EU a Spojeným královstvím. Spojené království postupně ztrácelo důvěru v EU jako takovou (Kahraman 2022: 1-3). Jedním z hlavních projevů britské výjimečnosti byl euroskepticismus vůči projektu evropské integrace (Kaunert – MacKenzie – Léonard 2020: 6). Britský euroskepticismus byl poháněn představami o tom, že Spojené království je evropský outsider a zároveň evropskou zemí, která je výjimečná a jiná. (Kahraman 2022: 1-3). Také autor Crozier hovoří o tom, že politika britské výjimečnosti vedla až k brexitu, neboť se Spojené království v EU necítilo zcela pohodlně, což vedlo až k separatistickým tendencím a následnému referendu o vystoupení (Crozier 2020: 635-636). Mölder také uvádí, že britská výjimečnost v průběhu posledních 20 let nikdy nezmizela z britských zahraničněpolitických doktrín a finančně dovedla národ k brexitu (Mölder 2018: 155).

Členství Británie v EU nikdy nesměřovalo k větší jednotě a proevropskému narativu v tom pravém slova smyslu. Británie si spíše prosazovala a dokazovala své výjimečné postavení prostřednictvím různých výjimek ze Smluv EU. Po brexitu došlo ke změně, kdy svou výjimečnost začala prosazovat nikoli prostřednictvím Smluv, ale skrze požadavky na obnovení suverenity a téměř neústupným prosazováním svých červených linií, jak během vyjednávání dohody o vystoupení, tak během vyjednávání TCA (Kahraman 2022: 1-3). Samotný brexit lze taktéž považovat za projev britské

výjimečnosti, a tedy i diferenciovaného přístupu k evropské integraci, neboť žádná jiná země z EU nevystoupila.

4 Obchod a spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím před brexitem

EU patří mezi největší světové ekonomiky a tvoří okolo 20 % světového HDP (Euroskop N). EU jako celek zároveň patří mezi nejotevřenější ekonomiky světa. Evropský jednotný trh je největší na světě (Europa.eu (Na)). Zahrnuje více než 446 milionů spotřebitelů, na které se vztahují společná pravidla (Europa.eu Nb). EU má tak značný vliv na utváření a formování světového obchodního systému (Euroskop N). EU se tedy soustředí na rozvoj nejen vnitro-regionálního obchodu, ale také světového obchodu se třetími zeměmi. To ukazují i tvrdá data. Mezi lety 1999 až 2010 se hodnota zahraničního obchodu EU zdvojnásobila (Europa.eu Na). EU má tak značný vliv na obchod členských států včetně Spojeného království před brexitem.

Členství v EU mělo významný dopad na obchod Spojeného království. Obchodní vztahy mezi členskými státy EU a Spojeným královstvím byly před brexitem uplatňovány na základě Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování EU. Podle článku 3 SFEU má EU výlučnou pravomoc provádět společnou obchodní politiku. EU zastupuje členské státy v záležitostech týkajících se obchodu se zbožím a službami, duševního vlastnictví a zahraničních přímých investic. EU zastupuje členské státy v záležitostech týkajících se obchodu se zbožím a službami, duševního vlastnictví a zahraničních přímých investic (Europa.eu Nb). V praxi to znamená, že Spojené království v době svého členství nemohlo přijímat právní předpisy týkající se obchodu ani uzavírat mezinárodní obchodní dohody. Toto ustanovení EU tak bránilo Spojenému království, ale i ostatním členským státům utvářet vlastní nezávislou obchodní politiku a samostatně navazovat obchodní vztahy se třetími zeměmi (Euroskop N). Nespornou výhodou pro Spojené království byl ale přístup na jednotný trh EU, který umožňoval volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu mezi členskými státy.

EU byla a po brexitu stále zůstává nejdůležitějším obchodním partnerem Spojeného království. Téměř polovina exportu a importu zboží Spojeného království směřuje do EU. Z hlediska exportu a importu služeb se hodnoty pohybují okolo 40 %. (Office for National Statistics 2023a). Avšak i z hlediska obchodu se Spojené království odlišovalo od ostatních členských států. Většina členských států EU kromě Spojeného království (a Kypru) exportuje své zboží a služby primárně do jiných členských států. V případě Spojeného království směřovala značná část exportu mimo EU, a to zejména do USA

(Office for National Statistics 2023b). Právě USA, ale i Indie a Japonsko jsou potenciálními cílovými zeměmi pro rozvoj obchodu Spojeného království po brexitu (European Commission 2020a).

4.1 Vliv brexitu na obchod mezi EU a Spojeným královstvím

Od doby, kdy Spojené království vstoupilo do EU až do vyhlášení referenda v roce 2016, došlo k řadě změn z hlediska obchodních styků na mezinárodní scéně i v rámci EU. K rozvoji obchodních styků mezi státy přispěla zejména globalizace. Právě globalizace do značné míry přispěla ke zvýšení mezinárodní ekonomické provázanosti. Jen mezi lety 1990 až 2015 rapidně vzrostl počet preferenčních dohod, a to z 51 dohod o volném obchodu na 279 dohod. Současné preferenční dohody mají zároveň mnohem větší přesah, než tomu bylo v minulosti. Kromě snižování cel reagují na otázky regulace a obsahují ustanovení zaměřené na služby, investice, hospodářskou soutěž a ochranu práv duševního vlastnictví (Mulabdic – Osnago – Ruta 2017: 2-3).

Spojené království mělo jako členská země EU jasně definované obchodní závazky, které stanovuje nejen samotná EU a další preferenční dohody mezi EU a třetími zeměmi, ale také WTO. Po brexitu však vznikla nutnost vyjednat nové obchodní podmínky. Spojené království sice i po vystoupení z EU zůstává členem WTO, ale veškeré závazky vyjednala EU a byly vytvořeny pro členský stát (World Bank Group 2016). Stejně tak bylo nutné vyjednat nové obchodní podmínky s EU. Obchodní dohody uzavřené mezi členskými státy EU obsahují nejvíce právně zavazujících ustanovení, a to konkrétně 44 právně vymahatelných ustanovení. Součástí těchto dohod jsou veškerá ustanovení WTO+ a značná část ustanovení WTO X. EU je zároveň organizací s největším podílem vnitro-regionálního obchodu, jehož je Spojené království plně součástí. Taktéž některé obchodní dohody EU se třetími zeměmi patří mezi nejvíce zavazující z hlediska počtu vymahatelných právních opatření. Jedná se například o obchodní dohodu s Ukrajinou. Spojené království bylo v době svého členství v EU součástí jakékoli dohody, kterou EU vyjednala se třetí zemí. Jedná se o 36 obchodních dohod (Mulabdic – Osnago – Ruta 2017: 2-8).

Je jisté, že nová obchodní dohoda mezi EU a Spojeným královstvím zavádí řadu změn v oblasti obchodu a spolupráce. Od 1. ledna 2021 Spojené království vystoupilo z jednotného trhu a celní unie EU. Od tohoto data byla ukončena platnost veškerých politik a mezinárodních dohod EU. Volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu již mezi

EU a Spojeným královstvím nelze uskutečnit. Spojené království se stalo samostatným trhem s vlastními regulačními pravidly a právním prostorem. Byly tak obnoveny překážky pro obchod se zbožím a službami (European Commission 2020a). Brexit tak ohrozil další směřování britské obchodní politiky a má tedy značný vliv na obchodní styky Spojeného království nejen s EU ale i se třetími zeměmi, se kterými má EU uzavřené obchodní dohody.

5 Vyjednávání dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím

Poté co Spojené království opustilo Evropskou unii 31. ledna 2020, začalo od 1. února přechodného období, které trvalo do konce roku 2020. V tomto období byla zahájena jednání o novém partnerství mezi EU a Spojeným královstvím. Na dosažení dohody o budoucích vztazích tak měly pouhých 10 měsíců, neboť Spojené království odmítalo jakékoli prodloužení přechodného období. Jménem EU jednala Evropská komise v čele s hlavním vyjednavatelem Komise Michelelem Barnierem, který byl zároveň vedoucím pracovní skupiny pro vztahy se Spojeným královstvím. Do jednání mohli vstupovat podle potřeby taktéž další zástupci Evropské komise, Evropské služby pro vnější činnost a Rady. Na straně Spojeného království byla vyjednávání v gesci hlavního britského vyjednavatele Davida Frosta, který byl zároveň vedoucí Task Force Europe. Dle potřeby se mohli jednání účastnit i další veřejní činitelé. První kolo jednání bylo zahájeno 2. března a bylo naplánované, že další kola se budou konat v intervalu dva až tři týdny. Celkem se mělo konat 6 kol vyjednávání a podle potřeby probíhala taktéž neformální diskuze mezi stranami. V červnu se poté měla konat schůze na vysoké úrovni, kde měl být zhodnocen dosavadní pokrok a navržen postup pro další jednání (European Commission 2020j). Nakonec byl celý proces zintenzivněn a jen mezi červencem a zářím proběhlo 5 vyjednávacích kol. Od poloviny října do 24. prosince poté probíhala každodenní zasedání, neboť ne nedařilo dosáhnout potřebného pokroku (Usherwood 2021: 1-2).

5.1 Základní rámec pro vyjednávání o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím

Návrhy budoucího vztahu mezi EU a Spojeným královstvím se připravovaly již před zahájením přechodného období a byly taktéž součástí jednání o vystoupení. EU v této době trvala na binární volbě mezi kanadským či norským modelem obchodní spolupráce. Při volbě norského modelu by Spojené království získalo široký přístup na jednotný trh, ale za cenu nízké politické autonomie. V případě kanadského modelu mohlo dosáhnout vysoké politické autonomie, ale pouze velmi omezeného přístupu na jednotný trh. Tato volba byla v rozporu se snahou Spojeného království vyjednat dohodu šitou na míru. Podle britských vyjednavců měla tedy vzniknout dohoda, která by odpovídala britským požadavkům na brexit, nebo žádná dohoda. Dá se říci, že Británie stále požadovala

diferenciovaný přístup i k vyjednávání budoucích vztahů s EU, tak jak byla zvyklá v minulosti (Kahraman 2022: 2-4). Britská vláda se zpočátku domnívala, že je možné získat po brexitu výhody jednotného trhu a celní unie, a to bez závazků vyplývajících z členství tedy bez povinnosti dodržovat unijní normy a pravidla. EU ale již nechtěla Spojenému království ustupovat jako tomu bylo v době, kdy bylo členskou zemí a pevně se držela vlastních červených linií. Evropští vyjednavací neměli na výběr. Kdyby umožnili Spojenému království stanovit si vlastní pravidla, kontrolovat své hranice a uzavírat vlastní obchodní dohody, a přitom mít veškeré výhody jednotného trhu a celní unie, mohlo by to motivovat i ostatní členské státy k vystoupení. Nakonec došlo ke zmírnění tvrdého postoje britské vlády zejména kvůli snaze vyřešit otázku Severního Irsku, která se stala překážkou pro uzavření dohody o vystoupení. Boris Johnson ale upozornil EU na to, že sice podepsal protokol o Severním Irsku, ale pro zbytek Spojeného království chce vyjednat vzdálenější vta. (Menon 2020). Dohoda o vystoupení byla uzavřena s protokolem o Severním Irsku a politickou deklarací nastiňující budoucí vztahy mezi EU a Spojeným královstvím (Kahraman 2022: 1-2).

První dokument, který se během vyjednávání o brexitu zabýval budoucími vztahy mezi EU a Spojeným královstvím byla politická deklarace, která vznikla v listopadu roku 2018. Tuto deklaraci schválily obě strany. Deklarace byla v souladu se článkem 50 Smlouvy o Evropské unii.⁵ Dokument měl obě strany zavázat, aby po vystoupení Spojeného království jednaly o budoucích vztazích a zamezit tak tvrdému brexitu bez dohody. Veškerý další obsah dokumentu byl zcela nezávazný a spíše se jednalo o předběžný nástin budoucích vztahů. Na základě této deklarace mělo po brexitu vzniknout mezi EU a Spojeným královstvím ambiciózní a rozsáhlé hospodářské partnerství, které bude zahrnovat zónu volného obchodu. Dále měl být součástí obchod se zbožím, službami a investicemi. Z hlediska obchodu se zbožím měl být zachován obchod bez cel a kvót na zboží. Pro obchod se službami a investicemi mělo dojít ke zvýšení liberalizace do té míry, že bude přesahovat úroveň, které dosahují závazky WTO a stávající dohody o volném obchodu. Spolupráce by se měla dále vztahovat také na digitální technologie, dopravu, energetiku a rybolov. V dokumentu bylo také uvedeno, že veškerá ustanovení o rovných podmínkách týkající se zdanění, ochrany životního prostředí, zaměstnanosti a politiky státní podpory a hospodářské soutěže budou stanoveny po vyjednání budoucího vztahu.

⁵ Článek 50 SEU stanovuje postup, který umožňuje členskému státu vystoupit z EU

Budoucí vztah měl také zahrnovat bezpečnostní partnerství. Spolupráce by tak probíhala i v oblasti vymáhání práva a soudní spolupráce v trestních věcech nebo zahraniční politiky a obrany (UK Parliament 2019a). EU byla tou stranou, která v původní politické deklaraci z roku 2018 kladla důraz na to, aby mezi stranami vznikly co možná nejužší vztahy v oblasti obchodní a hospodářské spolupráce, boji proti terorismu a mezinárodnímu zločinu, celkové bezpečnosti, obraně a zahraniční politice. Tyto zmínky však byly v následné revizi z roku 2019 odstraněny na návrh Spojeného království. (European Commission 2020b).

V říjnu roku 2019 Spojené království a EU vytvořily revidovanou politickou deklaraci, která měla sloužit jako rámec pro vyjednávání vzájemných budoucích vztahů v oblasti obchodu a spolupráce. Jednalo se znovu o nezávazný dokument, který byl připojen k finální dohodě o vystoupení. Nová politická deklarace odstranila odkazy na politickou deklaraci z roku 2018 zaměřené na jednotné celní území Spojeného království a EU a také ustanovení o rovných podmínkách tedy společné normy v oblasti zaměstnanosti, životního prostředí, státní podpory a politiky hospodářské soutěže. Dále byly odstraněny veškeré zmínky o tom, že by mezi EU a Spojeným královstvím po vystoupení měl vzniknout co nejtěsnější vztah a úzce spjatá pravidla pro obchodní vztahy. Z hlediska hospodářského partnerství byly veškeré zmínky o zóně volného obchodu nahrazeny dohodou o volném obchodu. Ustanovení ohledně jednotné celní unie byla odstraněna. Naopak byly do dokumentu zaneseny odkazy na pravidla o původu zboží. Také ustanovení o rovných podmínkách bylo v dokumentu podrobněji rozpracováno. Dokument zavádí pevné závazky, aby se předešlo narušení obchodu. Tyto závazky mají být úměrné budoucímu vztahu. Z hlediska bezpečnostního partnerství dokument odstraňuje odkazy na Soudní dvůr EU (dále jen SDEU) při řešení sporů. Taktéž je zde stanoveno, že spolupráce Spojeného království s EU v oblasti zahraniční politiky, bezpečnosti a obrany nebude mít vliv na jeho suverenitu a nezávislost (UK Parliament 2019a).

Spojené království a EU v tomto dokumentu uvádějí, že chtějí chránit mezinárodní řád se všemi jeho náležitostmi včetně volného a spravedlivého obchodu, dodržování práv pracovníků a spotřebitelů a ochrany životního prostředí. Dále prohlašují, že je jejich cílem dosáhnout *„ambiciózního, širokého, hlubokého a flexibilního partnerství v oblasti obchodu a hospodářské spolupráce, jehož jádrem je komplexní a vyvážená dohoda o volném obchodu, prosazování práva a trestního soudnictví, zahraniční politiky,*

bezpečnosti a obrany a širších oblastí“ (European Commission 2019). Dokument zároveň nevyvrací možnost spolupráce i v jiných oblastech, které přímo nestanovuje. Budoucí vztah by měl být kompromisem mezi zájmy a povinnostmi obou stran. Výsledná dohoda musí být v souladu se zásadami EU z hlediska zajištění integrity jednotného trhu a celní unie a dodržování čtyř svobod volného pohybu. Stejně tak nesmí narušovat svrchovanost Spojeného království a neohrožovat britský vnitřní trh. Výsledná dohoda musí také odrážet a respektovat rozhodnutí Spojeného království, které chce vytvořit vlastní nezávislou obchodní politiku a ukončit volný pohyb osob mezi EU a Spojeným královstvím. Dokument narážel také na skutečnost, že Spojené království bylo jakožto bývalý členský stát vysoce ekonomicky integrované do EU. Bylo zde proto stanoveno, že nová obchodní dohoda tak bude muset svou hloubkou a rozsahem přesahovat rámec standardních obchodních vztahů EU se třetími zeměmi (European Commission 2019).

Politická deklarace z roku 2019 taktéž stanovila ukončení přechodného období na 31. prosince 2020. Během přechodného období se Spojené království muselo nadále řídit právem a povinnostmi EU. Na Spojené království se však již nevztahovala hlasovací a zastupitelská práva (Usherwood 2021: 1-2).

5.2 Červené linie EU

Červené linie EU do značné míry vycházely z politické deklarace z roku 2019, kterou schválily obě strany vyjednávání. EU vypracovala konkrétní a podrobný návrh směrnic pro vyjednávání, na základě kterého měl být uplatňován budoucí vztah mezi EU a Spojeným královstvím (European Commission 2020b). Tyto směrnice odrážely základní červenou linii EU, kterou nebylo možné překročit. Pro EU bylo prioritou chránit integritu jednotného trhu a nedělitelnost čtyř svobod volného pohybu (Menon 2020). Směrnice se zároveň dotýkaly všech oblastí, které byly pro EU stěžejní. Jednalo se o obchodní a hospodářskou spolupráci, vymáhání práva a soudní spolupráci v trestních věcech, zahraniční politiku, bezpečnost, obranu a účast v programech EU. Při jednání bylo pro evropské vyjednaváče klíčové hájit zájmy EU a jejich občanů. Již před vyjednáváním upozorňovali představitelé EU na skutečnost, že čas pro nastavení budoucích vztahů je velmi krátký (European Commission 2020b). EU byla odhodlaná během přechodného období vyjednat co nejvíce. Neodmítala ale možnost prodloužit období pro vyjednávání. Přechodné období bylo možné prodloužit o 1 až 2 roky. K tomuto kroku bylo ale potřeba

souhlasu obou stran ve vyjednávání (European Commission 2020e). Spojené království však tento krok opakovaně odmítalo (Eckes - Leino-Sandberg 2021: 164-165).

Představa EU o budoucím hospodářském partnerství byla taková, že vznikne zóna volného obchodu, v rámci které budou platit rovné podmínky pro otevřenou a spravedlivou hospodářskou soutěž. Z hlediska celní spolupráce EU trvala na tom, že celní kontroly na hranicích budou probíhat na základě celního kodexu EU. EU byla toho názoru, že partnerství by mělo vést k usnadnění zákonného obchodu prostřednictvím usnadňujících opatření a technologií. V žádném scénáři se ale nemělo jednat o celní spolupráci, která by zajistila zcela plynulý obchod jako mají členské státy EU. Takový obchodní vztah je možný pouze pro členy EU. Stejně tak je tomu i v případě výměny zboží se Spojeným královstvím. Dohody o volném obchodu neumožňují obchod bez omezení, který probíhá mezi členy celní unie a jednotného trhu. Dohoda o volném obchodu se Spojeným královstvím tak měla obsahovat pravidla o původu zboží a celní formality. Při dovozu zboží ze Spojeného království do EU měly probíhat regulační kontroly a další kontroly z bezpečnostních, zdravotních a jiných důvodů. Dovoz musel být taktéž v souladu s pravidly EU (European Commission 2020e).

Na druhou stranu EU přistoupila na to, že vznikne výjimečná dohoda o volném obchodu bez žádných cel a kvót na veškeré zboží, které vstoupí ze Spojeného království na jednotný trh EU, a to včetně zemědělských produktů a produktů rybolovu. Jelikož se mělo jednat o výjimečné podmínky musely vzniknout také pevná ustanovení, která budou zárukou pro rovné podmínky a hospodářskou soutěž na obou stranách. EU uvedla, že na výjimečné podmínky přistoupí pouze výměnou za pevně stanovené záruky o rovných podmínkách. Tak EU chránila své členské státy, aby nevznikly nespravedlivé konkurenční výhody pro Spojené království. Takové výhody by Spojené království mohlo získat například prostřednictvím regulační divergence (European Commission 2020e). V případě, kdy by Spojené království snížilo standardy v oblasti ochrany práce, životního prostředí, nebo pokud by se rozhodlo snížit daně, mohlo by dojít k podkopání cen výrobců EU, a tím i narušení konkurenceschopnosti unijních subjektů. Proto EU kladla důraz na zavedení dodatečných záruk. Problém spočíval v tom, že tyto dodatečné záruky by vedly ke svázání Spojeného království s normami EU. Pravidla EU pro státní podporu by se tak nadále vztahovala na Spojené království i po skončení přechodného období (Usherwood 2021: 5-6).

EU dále uvedla, že na výjimečné podmínky přistoupí zároveň pouze tehdy, pokud bude mezi stranami uzavřena dohoda o rybolovu, která bude obsahovat ustanovení o přístupu EU do vod. Celkový rozsah a hloubka dohody o volném obchodu mezi EU a Spojeným královstvím závisela na ustanovení o rovných podmínkách (European Commission 2020e). EU tak ukázala celkovou změnu svého přístupu v ochotě vyhovět britským požadavkům oproti období, kdy bylo Spojené království členskou zemí. (Usherwood 2021: 1).

5.3 Červené linie Spojeného království

Postoj Spojeného království během vyjednávání vycházel z představy, že se jedná o evropského aktéra výjimečného druhu. Zatímco během členství v EU se tato výjimečnost projevovala smluvními výjimkami, po referendu o brexitu se tato diferenciací projevovala britskými červenými liniemi (Kahraman 2022: 3).

Vztah mezi EU a Spojeným královstvím měl vycházet z již existujících obchodních dohod, které má EU uzavřené s jinými nezávislými suverénními státy. Záměrem bylo využít precedenty, které již fungují a respektují suverenitu obou stran (UK Parliament 2020a). Britská vláda před zahájením vyjednávání zdůrazňovala, že se jedná o suverénní stát s vlastní autonomií a odlišným právním řádem (UK Parliament 2020a). Inspirace jinými obchodními vztahy měla taktéž urychlit jednání o podobě dohody (UK Parliament 2020a). Britští vyjednavací považovali za prioritu pokračovat v brexitu rychlým tempem a dodržet stanovený termín pro nalezení budoucích vztahů s EU (Usherwood 2021: 4). Cílem bylo dosáhnout nejlepších možných obchodních vztahů, avšak na konci přechodného období muselo dojít k plné obnově politické a ekonomické nezávislosti Spojeného království (UK Parliament 2020a). Podle Spojeného království se tak měla dohoda o volném obchodu podobat modelu obchodních vztahů mezi EU a Kanadou, Japonskem či Jižní Koreou a zároveň měla dodržovat ustanovení politické deklarace z roku 2019 o nulových clech a kvótách (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020e). Návrh EU podmínit zavedení nulových cel a kvót dodatečnými zárukami o rovných podmínkách a spravedlivé hospodářské soutěži byl však pro Spojené království nepřijatelný. Tyto záruky de facto představovaly pokračování závazků vyplývajících z členství. Spojené království proto navrhovalo pouze se zavázat, že nebude zneužívat tyto oblasti politiky (Usherwood 2021: 5-6).

TCA měla být komplexní dohodou o volném obchodu, která by zahrnovala veškerý obchod (UK Parliament 2020a). Dohoda měla zajistit, aby mezi EU a Spojeným královstvím nevznikly žádné tarify, poplatky a množstevní omezení pro zboží. Také měl vzniknout protokol, který by stanovil pravidla o původu zboží, a tím usnadnil celkový obchod. Britská vláda dále požadovala, aby vznikla opatření, která by chránila britský průmysl před škodami způsobenými neočekávaným zvýšením importu zboží či nekalými obchodními praktikami. Poté mělo vzniknout opatření, které by zamezilo vzniku regulačních překážek obchodu se zbožím. Pro zajištění hladkého obchodu se zbožím měla být zavedena zjednodušená celní opatření. Z hlediska obchodu se službami a investicemi měla vzniknout opatření, která by snížila množství překážek. Zároveň mohla být tato opatření překročena u profesionálních a obchodních služeb. Dále měla vzniknout opatření, která omezí překážky pro obchod se službami. Taktéž by mělo dojít k vzájemnému uznání odborných kvalifikací, aby se rovněž nestaly překážkou pro obchod (UK Parliament 2020c).

Dalším důležitým aspektem při vyjednávání byla snaha britské vlády získat zpět kontrolu nad svými vodami. Za tímto účelem vznikl návrh na samostatnou dohodu o rybolovu. Spojené království chtělo také samostatnou dohodu týkající se vymáhání práva a justiční spolupráce v trestních věcech, dohodu pro technické oblasti zahrnující letectví, energetiku a civilní jadernou spolupráci, která by Spojenému království měla napomoci získat pravomoci nezávislého suverénního státu. Zcela stěžejní bylo pro britskou vládu zajistit, aby měla naprostou kontrolu nad vlastními zákony, politickým životem a pravidly. Se Spojeným královstvím měla EU po vystoupení jednat jako se sobě rovným, a tudíž respektovat právo Spojeného království na vlastní právní autonomii, hranice, imigrační politiku a daně (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020e). Celkově lze v přístupu Spojeného království vidět, že jakousi hnací silou ve vyjednávání byla snaha vyhnout se závazkům a nadbytečnému propojení s EU (Usherwood 2021: 1-2).

5.4 Sporné body při vyjednávání

Vyjednávání z celkového hlediska zužovala celá řada nepříznivých faktorů. Strany byly pod značným časovým tlakem, neboť na dosažení dohody měly pouhých 10 měsíců. EU sice byla nakloněna možnosti prodloužit přechodné období o 1 až 2 roky, avšak k tomuto kroku byl potřebný souhlas obou stran. Spojené království jakékoli prodloužení

přechodného období ale opakovaně odmítalo. Datum pro dosažení obchodní dohody a dokončení ekonomického brexitu tak bylo stanoveno na 31. prosince 2020. Spojené království muselo neprodleně k tomuto datu opustit jednotný trh a celní unii EU, a to s dohodou ale i bez ní (European Commission 2020c).

Dalším faktorem, který komplikoval průběh vyjednávání byla koronavirová krize, jež v této době kulminovala. Strany tak musely svou pozornost věnovat i řešení problematiky spojené s touto krizí. Při vyjednávání obchodní dohody se musely mimo jiné zaměřit na to, aby výsledná dohoda umožnila alespoň částečně překonat předpokládaný hospodářský pokles. Negativum představovala také skutečnost, že značná část vyjednávacích kol musela probíhat přes videokonference, což vedlo ke snížení efektivity a zpomalení celého procesu (European Commission 2020c).

Jednoznačně největší překážkou pro dosažení potřebného pokroku ale byla neústupnost EU a Spojeného království ve čtyřech zásadních otázkách, ve kterých se jejich názory rozcházely většinu vyjednávacích kol. Tyto sporné otázky se týkaly (1) zavedení rovných podmínek do obchodní dohody za účelem zajištění otevřené a spravedlivé hospodářské soutěže. Dále se strany dlouho nedokázaly shodnout na tom, (2) jakým způsobem by mělo probíhat celkové řízení budoucího partnerství. Následná sporná otázka, ve které strany nedokázaly najít kompromis téměř do konce celého vyjednávání, se týkala (3) nastavení vztahů a spolupráce v oblasti rybolovu. Poté se také při vyjednávání strany několikrát vracely k otázce (4) výsledné podoby budoucí policejní a justiční spolupráce v trestních věcech (European Commission 2020c).

5.4.1 Rovné podmínky

Klíčový spor, který blokoval vyjednávání se týkal zavedení závazků pro rovné podmínky. Tyto závazky zahrnují politiku hospodářské soutěže, kontrolu dotací, státní podniky, zdanění, pracovní a sociální normy, ochranu životního prostředí a změnu klimatu. Obchodní dohody mají ustanovení o rovných podmínkách za účelem toho, aby zajistily spravedlivou hospodářskou soutěž a aby podniky obchodního partnera nezískaly konkurenční výhodu. (UK Parliament 2021a).

EU chtěla kvůli geografické a ekonomické blízkosti se Spojeným královstvím zavést závazky založené na pravidlech a normách EU. Spojenému království jako třetí zemi nabízela bezprecedentní přístup na jednotný trh zahrnující 450 milionů občanů na základě obchodní dohody bez cel a kvót a hospodářské partnerství, které bude široké a komplexní

a bude zahrnovat obchod se zbožím a službami, ale také dopravu a energetiku. Potřebovala ale zajistit, aby byly zachovány vysoké sociální a ekologické normy, předejít nekalým obchodním praktikám a neodůvodněným konkurenčním výhodám. Za tímto účelem trvala na zavedení ustanovení o rovných podmínkách ((European Commission 2020c).

Spojené království odmítalo dodržovat pravidla a povinnosti EU, neboť to bylo nad rámec standardních dohod o volném obchodu a neodpovídalo to postavení nezávislého a suverénního státu, kterým se Spojené království mělo po vystoupení z EU stát. (UK Parliament 2021a). Britští vyjednávači uvedli, že zachovají nejvyšší standardy i po vystoupení, ale odmítali o rovných podmínkách dlouho jednat a argumentovali tím, že jejich pozice jsou až příliš vzdálené. Neustále zdůrazňovali, že se jedná o suverénní zemi a EU tak k nim musí přistupovat. Evropští vyjednávači proti této skutečnosti nic nenamítali a respektovali britskou suverenitu. Chtěli pouze to, co již bylo odsouhlaseno v politické deklaraci (European Commission 2020c). Britští vyjednávači se ale bránili tím, že v politické deklaraci nejsou zmínky o tom, že by rovné podmínky zavazovaly Spojené království k právu a normám EU nebo by do jisté míry určovaly britské domácí právní režimy (Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020a). Michel Barnier ale trval na tom, „že žádná ambiciózní obchodní dohoda nebude bez ambiciózních rovných podmínek pro otevřenou a spravedlivou hospodářskou soutěž“ (European Commission 2020c).

Spojené království odmítalo zavedení rovných podmínek také proto, že chtělo získat zpět svou regulační autonomii. Chtělo zavést vlastní kontrolu dotací a nechtělo žádné závazky v oblasti životního prostředí, klima či pracovního a sociálního práva. Nechtělo také žádné společné prostředky, jak zajistit, aby nedocházelo k podbízení snížením norem. EU respektovala, že chce Spojené království regulační autonomii a jednat samostatně, ale nemohla při tom riskovat narušení vzájemné hospodářské soutěže. EU chtěla obchodovat se Spojeným královstvím bez cel a kvót, ale také bez nekalé konkurence. Spojené království uvádělo, že zavedením regulační autonomie získá potřebnou jistotu pro své podniky. EU s tím souhlasila, ale nemohla na to přistoupit za cenu nejistoty pro podniky EU (European Commission 2020d). Mezi britskými představiteli se tak začaly objevovat názory, že raději zavedou dohodu nízké kvality pro zboží a služby, jen aby se vyhnuli rovným podmínkám. EU ale kvůli geografické blízkosti a intenzitě vzájemných ekonomických výměn trvala na rovných podmínkách i v případě méně ambiciózní

obchodní dohody (European Commission 2020g). Barnier uvedl, že „méně ambiciózní dohoda o zboží a službách nepovede EU k tomu, aby upustila od svých požadavků na solidní rovné podmínky“ (European Commission 2020d).

Rovné podmínky byly posledním sporným bodem, který blokoval dosažení dohody až do samého konce vyjednávání. Návrhy Spojeného království v posledních kolech vyjednávání o novém přístupu ke kontrole dotací podle evropských vyjednavců nadále zaostávaly za závazky přijatých v politické deklaraci. Návrh také neposkytoval dostatečné záruky ohledně sociálních, ekologických, pracovních a klimatických norem. EU trvala na tom, že moderní dohoda musí být schopna zajistit spravedlivé a udržitelné partnerství v těchto oblastech spolupráce (European Commission 2020i). Spojené království ale bylo opačného názoru. Podle něj předložené návrhy zajišťovaly spravedlivou a otevřenou hospodářskou soutěž a byly v souladu s moderními dohodami (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020c)

Tyto neshody ve výsledku vedly k inovativním řešením šitých na míru. Dohoda nakonec zavedla rovné podmínky. Obě strany se ale zavázaly, že budou zavedeny také mechanismy prosazování a řešení sporů s právem podniknout jednostranné kroky, pokud se druhá strana dopustí nekalé hospodářské soutěže (Usherwood 2021: 5-6). Z hlediska rovných podmínek tak má TCA nejrozsáhlejší ustanovení v porovnání s ostatními dohodami o volném obchodu EU (UK Parliament 2021a).

5.4.2 Celkové řízení budoucího partnerství

Z hlediska celkového řízení budoucího partnerství EU navrhovala, aby vznikl jednotný rámec pro Spojené království a EU, který by umožnil oběma stranám společně řídit všechny oblasti jejich budoucího vztahu (European Commission (2020c). EU tedy navrhovala uzavřít se Spojeným královstvím partnerství s jednotným zastřešujícím rámcem, neboť chtěla koherentní strukturu řízení. To by zajistilo, aby závazky napříč různými odvětvími byly propojeny. (Kahraman 2022: 5). Naproti tomu Spojené království ale upřednostňovalo, aby budoucí partnerství bylo založené na řadě samostatných dohod, z nichž každá by měla vlastní ustanovení o správě věcí veřejných (European Commission (2020c). EU toto řešení vnímala jako neefektivní a nedostatečně transparentní při uplatňování společného partnerství.

Evropští vyjednavci požadovali, aby se v rámci partnerství obě strany odvolávaly na společné hodnoty jako je demokracie, právní stát, lidská práva, boj proti terorismu a boj

proti změně klimatu. Dále mělo Spojené království i po skončení přechodného období dodržovat Evropskou úmluvu o lidských právech. Důležitým bodem byla také úloha SDEU, kdy EU zastávala názor, že je nezbytné, aby Spojené království uznalo úlohu SDEU vzhledem k tomu, že mají být pro budoucí vztah uplatňovány koncepty práva Unie například v oblasti výměny osobních údajů (European Commission (2020c)). Spojené království ale odmítalo, aby měl SDEU vliv na obchodní dohodu s EU. EU je však povinna využívat SDEU pro konečná rozhodnutí v případech týkajících se práva EU.

Po šestém kole vyjednávání učinila britská strana ústupek. David Frost uvedl, že jsou ochotni uvažovat o jednodušších strukturách pro řízení budoucích vztahů, ale pouze za předpokladu, že budou zavedeny uspokojivé podmínky pro řešení sporů a celkové řízení (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020b). Strany se tak shodly na jednotném institucionálním rámci, který musí zahrnovat silné donucovací mechanismy (European Commission (2020d)). Spojené království neustoupilo ze svého postoje k roli SDEU a vznikl tak inovativní systém řešení sporů (Usherwood 2021: 5). Právě odmítnutí jurisdikce SDEU ze strany Spojeného království jej diverzifikovalo z hlediska přístupu na jednotný trh (Kahraman 2022: 1-2). Na druhou stranu Spojené království muselo přijmout požadavek EU, aby vznikl jednotný rámec správy pro post-členské vztahy a nikoli pro oddělené úzké subjekty, jak Britové původně navrhovali. I toto ustanovení činí dohodu výjimečnou (Usherwood 2021: 5).

5.4.3 Rybolov

Otázka rybolovu se stala také jedním ze sporných bodů při vyjednávání. Spojené království chtělo získat plnou kontrolu nad svými vodami. (Usherwood 2021: 5). Podle britských vyjednaváčů mělo dojít k oddělení oblasti obchodu a rybolovu. Měla tak vzniknout samostatná dohoda o rybolovu zavádějící rámec pro rybolovná práva a přístup do britských vod (Ares 2020). Spojené království navrhovalo zonální připojení ke sdílení kvót a podmínit přístup do britských vod každoročním vyjednáváním. Toto řešení ale bylo pro EU technicky nemožné a požadovala stabilnější hospodářské partnerství (European Commission 2020i).

EU trvala na zachování přístupu do britských vod podle mezinárodního práva, neboť většina britských ryb se exportuje do EU a naopak (Usherwood 2021: 5). Michel Barnier uvedl, že „EU nebude souhlasit s žádným budoucím hospodářským partnerstvím, které nezahrnuje vyvážené, udržitelné a dlouhodobé řešení v oblasti rybolovu“ (European

Commission 2020c). EU chtěla najít kompromis, který by zamezil tomu, aby byli evropští rybáři vyloučeni z britských vod a riskovali tak ztrátu živobytí (European Commission (2020e). Britská vláda ale požadovala dohodu o rybolovu, která by odpovídala statusu nezávislého pobřežního státu (European Commission 2020h). Spojené království žádalo téměř úplné vyloučení z rybářských pravidel EU. To bylo pro EU nepřijatelné i přes to, že plně respektuje, že Spojené království bude nezávislým pobřežním státem. EU uznala, že budoucí dohoda může vést k tomu, že dojde ke změně ve prospěch britských rybářů. Avšak trvala na tom, že společné zásoby je potřeba spravovat v souladu s mezinárodním právem a zásadou pro odpovědné a udržitelné hospodaření se zdroji. Žádná dohoda nemůže vést k částečnému zničení rybářského průmyslu EU (European Commission 2020d).

Výsledná dohoda tento rozpor řešila ustanovením ohledně toho, kolik procent ryb mohla EU lovit v britských vodách. Bylo konkrétně stanoveno, kolik procent z každé rybolovné populace je možné odlovit za daný rok. Dohoda také zavedla adaptační období od 1. ledna 2021 do 30. června 2026 (Příloha 38, č.2, TCA) Během tohoto období má být 25 % celkové stávající kvóty EU v britských vodách převedeno do Spojeného království. Dohoda také zavedla licenční systém pro rybářská plavidla, který umožní vzájemný přístup do vod druhé strany (UK Parliament 2021b).

5.4.4 Policejní a justiční spolupráce

Neshody mezi EU a Spojeným královstvím z hlediska justiční a policejní spolupráce se týkaly britského požadavku získat podobný přístup do Evropského rejstříku trestů (dále ECRIS). Další neshody se týkaly britských představ o spolupráci v rámci druhé generace Schengenského informačního systému (dále jen SIS II), neboť chtělo získat podobné možnosti, jež poskytuje členským státům. EU ale nemohla ani nechtěla třetí zemi poskytovat výhody členských států a států, jež jsou součástí schengenského prostoru. Co se týče spolupráce s Eurojustem a Europolem byl postoj EU stejný. Spojené království mohlo k těmto platformám přistupovat pouze jako třetí stát (Kaunert – MacKenzie – Léonard 2020). EU také nesouhlasila s návrhy Spojeného království vytvořit samostatnou dohodu o bezpečnosti. Navrhovala vytvořit kapitolu o formální, strukturované spolupráci v oblasti prosazování práva, která by byla začleněna do celkové dohody o obchodu a spolupráci (UK Parliament N).

Britská vláda očekávala, že dohoda o spolupráci a trestních věcech bude rozsáhlejší než jiné dohody EU se třetími zeměmi (Kaunert – MacKenzie – Léonard 2020). EU skutečně chtěla bezprecedentní blízký vztah se Spojeným královstvím z hlediska policejní a justiční spolupráce. Avšak byla méně nakloněna tomu poskytnout Spojenému království výjimky nad rámce vztahů se třetími zeměmi. Spojené království navíc nechtělo poskytnout pevné záruky z hlediska uplatňování základních práv a svobod jedince a celkového dodržování Evropské úmluvy o lidských právech. Zároveň požadovalo snížení současných standardů a svým postojem se vzdalovalo od již dohodnutých mechanismů pro ochranu údajů. Vzhledem k zamýšlenému rozsahu vzájemné spolupráce však EU nějaké záruky ze strany Spojeného království potřebovala (European Commission 2020c).

Nakonec se podařilo vyjednat dohodu, která umožnila Spojenému království pokračovat s EU ve spolupráci a výměně citlivých informací. Instituce, které dohlíží na fungování a rozvoj této dohody jsou Rada partnerství a Specializovaný výbor pro vymáhání práva a justiční spolupráci. Dohoda je vázána dodržováním práv zakotvených v Evropské úmluvě o lidských právech a pravidly ochrany údajů (UK Parliament N).

Dohoda dále zavádí nová ustanovení pro vymáhání práva a justiční spolupráci v trestních a občanskoprávních věcech. Obě strany uznaly, že je nezbytné zachovat spolupráci vnitrostátních, policejních a soudních orgánů za účelem boje proti přeshraniční trestné činnosti a boji proti terorismu. Zavádí nové operační schopnosti, neboť Spojené království bude mimo EU ale i schengenský prostor. Také je zde poznamenáno, že pokud Spojené království poruší Evropskou úmluvu o lidských právech může být bezpečnostní spolupráce pozastavena (European Commission 2021). Spojené království má na základě této dohody přístup k důležitým databázím jako je průmyskový rámec pro výměnu informací o DNA či do jmenné evidence cestujících v rámci PRN. Dohoda zavádí mechanismus pro spolupráci Europolem a Eurojustem. Spolupráce v rámci ECRIS a Schenského informačního systému byla nebyla zachována v původním rozsahu. EU uznala, že SDEU nebude mít ve Spojeném království vliv ani na otázky bezpečnosti. EU dále uznala, že nemůže zasahovat do utváření základních práv ve Spojeném království. Strany se proto dohodly, že spolupráce bude podmíněna dodržováním základního práva druhé strany a respektováním nezávislosti příslušných právních systémů (King – Scarlett 2021).

5.4.5 Dosažení kompromisu při vyjednávání

Během vyjednávání byly ze strany EU velmi zdůrazňovány základní zásady pro vnější vztahy EU. Samotný brexit a následná jednání však lze považovat za projev britské výjimečnosti, neboť se jedná o první a jediný stát, který vystoupil z EU. Evropští vyjednavatelé při vyjednávání museli zohlednit pozici Spojeného království. Vznikl tak model dohody odrážející rozdílné členství, ale již nikoli ve vztahu EU ke členské zemi, ale ve vztahu EU ke třetí zemi. Proto se jedná o vnější diferenciaci (Kahraman 2022: 1).

Diferenciovaný přístup Spojeného království lze vidět v jeho snaze o dosažení dohody šité na míru a neústupnosti při prosazování svých červených linií. Jakýmsi hnacím motorem Spojeného království při vyjednávání byla snaha vyhnout se závazkům a právnímu propojení s EU a zamezit vlivu SDEU na výslednou dohodu. (Usherwood 2021: 3). Spojené království trvalo na své nezávislosti a suverenitě po brexitu a požadovalo dohodu o volném obchodu založenou na precedentu. (Kahraman 2022: 5). Upřednostňovalo vztah, který bude založen na dohodě o volném obchodu po vzoru obchodních dohod EU s dalšími suverénními státy. Hlavním vzorem pro Borise Johnsona byla obchodní dohoda s Kanadou (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020c). Britští představitelé však v průběhu vyjednávání vytýkali EU, že neposkytuje Spojenému království stejné podmínky, jaké jsou v ostatních obchodních dohodách mezi EU a jinými suverénními zeměmi (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020g). EU ale poukazovala na to, že Spojené království se sice odvolává na to, že chce dohodu kanadského stylu, ale ve skutečnosti chce více než může poskytnout tato dohoda, neboť požaduje v některých záležitostech výhody členství bez závazků. Například pro poskytovatele služeb chce zachovat úplnou svobodu pohybu, pro krátkodobé pobyty zajistit elektrické propojení odpovídající podmínkám jednotnému trhu, zachovat asimilaci britských auditorů s evropskými pro kontrolu auditorských firem, zachovat systém EU pro uznávání odborných kvalifikací, zachovat schopnost spolurozhodovat s EU o rozhodnutích týkajících se zrušení ekvivalence pro finanční služby (European Commission 2020f).

Podle EU si Spojené království chtělo vybírat jen ty nejatraktivnější prvky jednotného trhu. Na jedné straně nechtělo být vázáno právem a normami EU, ale na druhé straně mu nevadilo ponechat si ustanovení EU, která jsou pro něj výhodná. EU ale zdůraznila několikrát v průběhu vyjednávání, že Spojené království již bude třetí zemí a nemůže si takto vybírat. Michel Barnier uvedl, že „*ve Spojeném království stále existuje skutečný*

nedostatek porozumění ohledně objektivních a někdy mechanických důsledků britské volby opustit jednotný trh a celní unii“. (European Commission 2020f). Proto pokud chce dosáhnout pokroku musí být realističtější a nemůže si vybírat to „nejlepší z obou světů“ (European Commission 2020f).

EU již odmítala vyhovět britským požadavkům a poskytovat výjimky, které by mohly ohrozit její integritu, zejména pokud se jednalo o jednotný trh a nedělitelnost čtyř svobod. Pro EU byl vhodnější vztah založený na vzájemné závislosti a bezprecedentní dohodě (Kahraman 2022: 5). EU zároveň chtěla se Spojeným královstvím uzavřít široké a ambiciózní partnerství. Vzhledem k tomu, že Spojené království je bývalou členskou zemí, která je úzce propojena z EU považovali evropští vyjednavací za zcela umělé a nevhodné kopírovat ustanovení ze stávajících obchodních dohod například s Kanadou, Jižní Koreou či Japonskem (European Commission 2020f). Během vyjednávání vycházeli z politické deklarace z roku 2019, která byla odsouhlasena oběma stranami. Zcela nezbytné bylo pro evropské vyjednaváče zajistit, aby výsledná dohoda odpovídala vzájemné hospodářské závislosti a geografické blízkosti. Cílem EU bylo vyjednat dohodu o volném obchodu bez cel a kvót na jakékoli zboží. Tím by byla dohoda jedinečná oproti stávajícím dohodám o volném obchodu EU. Dohoda ale již nemohla umožnit tak plynulý obchod mezi stranami, jako když bylo Spojené království členskou zemí a součástí jednotného trhu a celní unie. Dohoda zároveň musela reflektovat, že se jedná o bývalý členský stát (European Commission 2020f). Kvůli časovému omezení a neochotě Spojeného království prodloužit přechodné období chtěla EU při vyjednávání postupovat paralelně ve všech oblastech vyjednávání, aby bylo dosaženo co největšího pokroku, v co nejkratším čase. Avšak Spojené království se podle evropských vyjednaváčů dostatečně nezapojovalo do diskuzí o nejvíce sporných otázkách (European Commission 2020c). EU také opakovaně narážela na postoj britských vyjednaváčů, kteří za svou prioritu považovali obnovení právní a ekonomické nezávislosti do 1. ledna 2021 (Prime Minister's Office of the United Kingdom 2020f).

Strany dlouho nedokázaly dosáhnout potřebného pokroku ve vyjednávání. V červnu mělo dojít ke schůzi na vysoké úrovni, kde měl být zhodnocen dosavadní pokrok, avšak ten se nedostavil. Strany se nedokázaly shodnout na sporných otázkách. Od začátku jednání do června nedošlo k žádnému zásadnímu pokroku (European Council 2020). EU byla toho názoru, že za nedostatečný pokrok mohlo Spojené království. Evropští vyjednavací uvedli, že pro pokrok bylo potřeba dodržet své závazky stanovené politickou deklarací,

od které se Spojené království odchylovalo. Politická deklarace byla schválena Borisem Johnsonem, 27 členskými státy EU a Evropským parlamentem. Pro EU to byl jediný platný odkaz a jediný relevantní precedens pro jednání o budoucích vztazích (European Commission 2020h). Vzhledem k tomu, že Spojené království odmítalo prodloužit přechodné období bylo nutné zintenzivnit jednání. Právní text bylo potřeba vyjednat nejpozději do 31. října, aby mohlo dojít k řádné ratifikaci včas (European Commission 2020h). EU proto upozorňovala britské vyjednavče na skutečnost, že nemohou odmítnout prodloužení přechodného období a zároveň nespolupracovat v klíčových otázkách, alespoň pokud chtějí dosáhnout dohody (European Commission (2020c). Muselo tak dojít ke zintenzivnění vyjednávání. Nakonec se podařilo najít kompromisní řešení, která respektovala červené linie obou stran a bylo dosaženo dohody na štědrý den roku 2020 (European Council 2020). EU, která chtěla vyjednávání spíše prodloužit, nakonec učinila důležité kroky. Ke Spojenému království ale již přistupovala jako ke třetí zemi, což vedlo ke změně celkového přístupu z hlediska ochoty vyhovět britským požadavkům oproti období, kdy bylo Spojené království členskou zemí (Usherwood 2021: 3).

Sporné otázky při vyjednávání	Preference Spojeného království	Preference EU	Řešení ve výsledné dohodě
Rovné podmínky	<p>Žádné závazky, ale pouze ujištění o zachování nejvyšších standardů</p> <p>Mezinárodní normy</p> <p>Regulační autonomie</p>	<p>Závazky založené na pravidlech a normách EU</p> <p>Zákaz regrese a budoucího sladění v oblasti práce a životního prostředí</p> <p>Jurisdikce SDEU v oblasti práva EU</p>	<p>Inovativní řešení v podobě podmínek na míru</p> <p>Zavedení rovných podmínek</p> <p>Vtvoření nových mechanismů pro řešení sporů</p> <p>Právo podnikat protiopatření v případě, kdy se druhá strana dopustí nekalé hospodářské soutěže</p>

<p>Celkové řízení budoucího partnerství</p>	<p>Jednotný rámec pro řízení vztahu mezi EU a Spojeným královstvím</p> <p>Možnost společně řídit všechny oblasti partnerství</p> <p>Vliv SDEU na výslednou obchodní dohodu</p>	<p>Partnerství založené na řadě samostatných dohod s vlastním ujednáním o správě věcí veřejných</p> <p>Bez vlivu SDEU na výslednou obchodní dohodu</p>	<p>Ústupek ze strany Spojeného království, které přistoupilo na jednodušší struktury řízení výměnou za silné donucovací mechanismy</p> <p>Jednotný institucionální rámec s inovativními mechanismy pro řešení sporů a celkové řízení</p>
<p>Rybolov</p>	<p>Zachování přístupu do britských vod podle mezinárodního práva</p> <p>Zásada pro udržitelné a obnovitelné hospodaření se zdroji</p> <p>Pevně stanovené podíly kvót</p> <p>Právní jistota ohledně přístupu do britských vod</p> <p>Komplexní dohoda podporující vzájemný přístup do vod a přístup na trhy</p> <p>Zamezení snížení rybářského průmyslu</p>	<p>Plná kontrola nad britskými vodami</p> <p>Oddělení oblasti obchodu a rybolovu</p> <p>Samostatná dohoda o rybolovu s vlastním rámcem pro rybolovná práva a přístup do britských vod</p> <p>Zonální připojení ke sdílení kvót</p> <p>Přístup do britských vod podmíněn každoročním vyjednáváním</p> <p>Téměř úplné vyloučení z rybářských pravidel EU</p>	<p>Jednotná dohoda spojující přístup do vod s přístupem na trhy</p> <p>Ustanovení kolik procent ryb může EU lovit v britských vodách</p> <p>V období od 1. ledna 2021 do 30. června 2026 má být 25 % celkové stávající kvóty EU v britských vodách převedeno do Spojeného království</p>
<p>Justiční a policejní spolupráce v trestních věcech</p>	<p>Samostatná dohoda</p> <p>Žádný vliv SDEU</p> <p>Žádné zmínky o Evropské úmluvě o lidských právech</p> <p>Přímý přístup do ECRIS a SIS II</p> <p>Nadstandardní spolupráce</p>	<p>Kapitola v rámci celkové dohody zabývající se formální, strukturovanou spoluprací při prosazování práva</p> <p>Pevné závazky zajišťující dodržování Evropské úmluvy o lidských právech</p>	<p>Dohoda o obchodu a spolupráci zahrnuje část věnující se spolupráci při prosazování práva</p> <p>Neposkytuje přímý přístup do ECRIS a SISII</p> <p>Spolupráce s Evropelem a</p>

	<p>s Europolem a Eurojustem</p> <p>Výměna údajů o DNA a v rámci PRN</p> <p>Žádný vliv SDEU na otázky bezpečnosti</p>	<p>Přístup do ECRIS a SISII odpovídající postavení třetí země</p> <p>Spolupráce s Europolem a Eurojustem odpovídající postavení třetí země</p> <p>Výměna údajů o DNA a v rámci PRN</p> <p>Vliv SDEU na otázky bezpečnosti</p>	<p>Eurojustem odpovídá postavení třetí země</p> <p>Výměna údajů o DNA a v rámci PRN</p> <p>Žádný vliv SDEU na otázky bezpečnosti</p>
--	--	---	--

Tabulka č. 1: Preference Spojeného království a EU při řešení sporných bodů týkajících se budoucího partnerství a jejich výsledné ujednání. Vytvořeno autorem.

5.5 Výsledná dohoda

TCA je dohoda, která stejně jako jiné dohody o volném obchodu odráží zásady integrity, autonomie a vyváženosti práv a povinností. Spojené království se po skončení přechodného období stalo třetí zemí bez zvláštních práv a výsad v rámci EU. Jedná se ale o bývalý členský stát a TCA tuto skutečnost musí odrážet (Kahraman 2022: 11). I přes skutečnost, že se strany při utváření této dohody inspirovaly již existujícími obchodními dohodami EU se třetími zeměmi, je TCA výjimečnou a jedinečnou dohodou, která obsahuje prvky šité na míru. TCA tedy představuje nový model vnější diferenciacie už jen tím, že se jedná o dohodu se zemí, která vystoupila z EU a této realitě se jejich obchodní vztah musel přizpůsobit.

TCA stanovuje preferenční ujednání v oblasti obchodu se zbožím a službami, digitálního obchodu, duševního vlastnictví, veřejných zakázek, letecké a silniční dopravy, energetiky, rybolovu, silničního zabezpečení koordinace, spolupráce v oblasti vymáhání práva a soudní spolupráce v trestních věcech a tematické spolupráce a účasti na programech Unie. Dohoda má tři hlavní pilíře. Jedná se o nové hospodářské a sociální partnerství se Spojeným královstvím, nové partnerství pro bezpečnost občanů a horizontální dohodu o správě věcí veřejných (European Commission 2021). TCA tak

vytvořila mezi EU a Spojeným královstvím „ambiciózní, rozsáhlé a vyvážené hospodářské partnerství“, které se vztahuje na širokou škálu oblastí. (Preamble, TCA)

Dohoda zohlednila zájem obou stran a zavedla nulová cla a kvóty na veškeré zboží. Toto zboží zároveň podléhá pravidlům původu, jak požadovala EU (Část druhá, díl I, hlava I, kapitola 2, oddíl 1, TCA) Co se týče kumulace zboží, přiklonila se na stranu EU a na základě dohody jsou kumulovány pouze meziprodukty EU a Spojeného království a nikoli i zboží od dalších partnerů, jak navrhovalo Spojené království. Došlo také k zavedení rovných podmínek, kterým se Spojené království bránilo. Tím EU chránila integritu jednotného trhu a zájmy členských států (European Parliament 2021).

Z hlediska služeb TCA obsahuje ustanovení, která mají zajistit, aby mezi Spojeným královstvím a EU pokračoval obchod se službami bez omezení v řadě odvětví. TCA nabízí tedy široký přístup na trh se službami (Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 2, SERVIN 2.2, TCA), ale nachází se zde také velké množství výjimek, které se liší pro jednotlivé členské státy. (Hlava II, kapitola 2, SERVIN 2.7, TCA) Z hlediska národního zacházení dohoda stranám zakazuje diskriminovat jejich státní příslušníky. (Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 2, SERVIN 2.3, TCA) Dohoda také stanovuje mezi stranami doložku nejvyšších výhod.⁶ Dohoda ale zavádí velmi omezená ustanovení o finančních službách, které jsou pro Spojené království stěžejní. Součástí dohody je však společný závazek, který stanovuje, že strany budou pokračovat v regulační spolupráci, včetně transparentnosti a dialogu a rozhodnutích o rovnocennosti. (Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 5, oddíl 5, SERVIN 5.37, TCA)

Co se týče sociálního zabezpečení zachovává mnoho práv občanů EU a Spojeného království i po brexitu (European Commission 2021). Po ukončení přechodného období, ale došlo k ukončení volného pohybu osob mezi EU a Spojeným královstvím, což byl jeden z hlavních požadavků britských vyjednávačů. Na volný pohyb se vztahují imigrační právní předpisy EU a Spojeného království, které jsou platné pro všechny státní příslušníky třetích zemí (European Commission 2020f). Dohoda však zavádí opatření pro krátkodobé turistické cesty bez víz. ⁷EU předpokládala, že mezi stranami budou zavedeny reciproční podmínky pro dočasné pobyty delší než 90 dní. V tom se Spojené království s EU neshodovalo a na základě britského návrhu TCA zavádí pouze usnadnění pro

⁶ V případě, kdy jedna strana v budoucnu poskytne jiné zemi výhodnější podmínky budou tyto podmínky automaticky platit i pro druhou stranu

⁷ Jedná se o cesty, které nepřekročí lhůtu 90 dní

dočasnou migraci pro obchodní účely (European Parliament 2021). Dohoda dále zavádí koordinaci sociálního zabezpečení v oblasti důchodů, dávek v nezaměstnanosti a invalidity (Část druhá, díl 4, Hlava II, TCA).

TCA dále uvádí, že mezi EU a Spojeným královstvím budou existovat trvalé a udržitelné letecké, železniční a námořní spojení, avšak přístup na trh bude omezený v porovnání s členstvím v jednotném trhu (European Commission 2021). Z hlediska energetiky dohoda zavádí nový model obchodování a vzájemného propojení. Zavádí taktéž bezpečnostní normy pro pobřežní oblasti a výrobu obnovitelné energie. Dohoda taktéž umožňuje Spojenému království zůstat součástí některých programů EU s omezením finančního příspěvku Spojeného království do rozpočtu EU (Část pátá, č. UNPRO 1.3, TCA)

Po dlouhých sporech dohoda stanovila rovné podmínky pro spravedlivou hospodářskou soutěž. Rovné podmínky mají zajistit otevřený a bezpečný trh pro podniky a umožnit odstranění neodůvodněných překážek pro obchod a investice. (Část druhá, díl I, hlava XI, kapitola 1, článek 1.1, TCA) Dále mají poskytnout ochranu v oblastech ochrany životního prostředí, boje proti změně klimatu a stanovování cen uhlíku, sociálního a pracovního práva, daňové transparentnost a státní podpory. Za tímto účelem dohoda zavedla závazný mechanismus pro řešení sporů a možnost pro obě strany přijmout nápravná opatření (European Commission 2021). EU se tímto způsobem podařilo zajistit, aby klíčové zájmy členských států byly chráněny (Kahraman 2022: 6). TCA sice dává oběma stranám právo na vlastní regulaci, ale samotné ustanovení o rovných podmínkách odpovídá spíše evropským preferencím. EU se v průběhu vyjednávání podařilo přesvědčit Spojené království, aby souhlasilo se závazky o rovných podmínkách. Spojené království si ale prosadilo, že se nebude řídit normami a povinnostmi EU ani jurisdikcí SDEU. Právě za tímto účelem vznikl mechanismus pro řešení sporů šitý na míru (Kahraman 2022: 6-7).

Spory ohledně rybolovu dohoda vyřešila prostřednictvím inovativního společného rámce pro řízení populace ryb nacházejících se ve vodách EU a Spojeného království. Dohoda má být také zárukou toho, že rozvoj rybářských aktivit Spojeného království nebude narušovat činnost a živobytí evropských rybářských komunit. (Článek druhý, díl V, kapitola 1, FISH 1, TCA)

Evropská komise po dosažení dohody uvedla, že se jedná o dohodu, která svým obsahem přesahuje tradiční dohody o volném obchodu EU se třetími zeměmi. Nad rámec se zabývá

řadou neobchodních cílů na základě dohody o přidružení, či ustanovení ohledně životního prostředí, změny klimatu nebo spolupráce při vymáhání práva a trestních záležitostech. Ustanovení v TCA z hlediska justiční a policejní spolupráce v trestních věcech umožňuje stranám udržovat vzájemné úzké vazby. Výměna informací ale již nebude tak plynulá jako během členství v EU. TCA zavádí rozsáhlá ustanovení o prosazování práva a justiční spolupráci v trestních věcech a taktéž vytvořila mechanismus pro předávání, který nahrazuje evropský zatýkácí rozkaz a upravuje podmínky pro sdílení údajů či spolupráci s Europolem a Eurojustem (European Parliament 2021).

TCA je také jedinečná tím, že zavedla řídicí strukturu a řešení sporů, která umožňuje přidávat doplňkové dohody (Eckes - Leino-Sandberg 2021: 170). TCA je řízena na základě hierarchie politických a technických orgánů v rámci horizontální dohody o správě věcí veřejných. Dohoda zavádí společnou Radu partnerství, jejímž cílem je dohlížet na správné uplatňování a výklad dohody. V této radě se zároveň budou projednávat všechny otázky mezi EU a Spojeným královstvím. Rada zároveň spolupracuje se sítí specializovaných výborů a pracovních skupin. Z hlediska řešení sporů má TCA na míru šitá ustanovení. Dohoda zavedla velmi nesourodý systém řešení sporů s různými výjimkami (European Commission 2021). Řešení sporů zahrnuje počáteční konzultace v Radě partnerství, nezávislý rozhodčí soud, rozhodčí řízení a nápravná opatření v případě nedodržení. SDEU nemá zároveň žádný vliv na řešení sporů (UK Parliament 2021a). V dohodě je přímo uvedeno, že výklad této dohody soudy jedné ze stran není závazný (Kahraman 2022: 5-6). Politika hospodářské soutěže a zdanění nejsou součástí řešení sporů. V rámci řešení sporů vznikl také vyvažovací mechanismus. Což je nejvíce inovativní aspekt celé dohody a zásadní rozdíl oproti standardním obchodním dohodám. Tento mechanismus vznikl proto, aby v případě výrazného rozdílu v dotační politice, pracovní a sociální politice nebo politice týkající se klimatu a životního prostředí, měly obě strany právo přijmout protiopatření. Dává EU a Spojenému království možnost využít protiopatření v případě, kdy jedna strana zvýší své standardy a druhá ne. Obě strany mají také právo dočasně pozastavit část dohody nebo ustanovení ohledně tarifů (UK Parliament 2021a). Tento systém umožňuje velmi rychle reagovat a učinit přiměřená protiopatření (Usherwood 2021: 7).

TCA se odlišuje taktéž tím, že ačkoli vykazuje řadu znaků dohody o volném obchodu, Evropská komise si jako právní základ této dohody vybrala článek 217 SFEU, což z ní činí asociační dohodu. Neobsahuje však žádná ustanovení ohledně Společné zahraniční a

bezpečnostní politiky nebo migrace, což jsou záležitosti, které jsou součástí standardních asociačních dohod (Eckes - Leino-Sandberg 2021: 178-179). Kromě vedlejší dohody o bezpečnosti občanů dohoda nijak nereflektuje otázky zahraniční politiky, bezpečnosti a obrany, neboť Spojené království odmítlo s EU o těchto záležitostech jednat. Od 1. ledna 2021 tak EU a Spojené království nemají žádný společný rámec pro společné reakce v zahraniční politice (European Commission 2021).

Dohoda má také mnoho otevřených otázek určených k budoucímu jednání a lze jí proto považovat za nedokončenou (Kahraman 2022: 7-11). Dohoda není pevně stanovená a každých 5 let má dojít k její obnově či vypovězení. Strany si tak chtěly ponechat možnost dohodu dále upravovat a s jejími ustanoveními nesouhlasily navždy (Holmes 2022: 6-7). Trajektorie budoucích vztahů je tak velmi nejasná. TCA například nestanovuje, zda povede k regulačnímu sladění s jednotným trhem, nebo naopak k většímu odklonu. Spojené království je tak na základě TCA prozatím v pozici vzdáleného partnera (Kahraman 2022: 7-11).

Požadavky Spojeného království oddělit se od práva EU, jurisdikce SDEU a také zrušit volný pohyb osob na britském území musely být v souladu s červenými liniemi EU. Nová dohoda potvrzuje zásady EU týkající se integrity, autonomie a vyváženosti práv a povinností. Spojené království si v dohodě prosadilo žádnou přímou jurisdikci SDEU a žádné zmínky a odkazy na právo EU. Spojené království si tak může stanovovat vlastní pravidla a získalo svou nezávislost na EU po brexitu. To vedlo k tomu, že dohoda TCA sice odpovídá červeným liniím obou stran, ale je pro Spojené království ve výsledku mnohem méně ekonomicky výhodná za cenu vysoké politické autonomie. Dalo by se říci, že nová dohoda je opakem snah Spojeného království za posledních 60 let. TCA naplňuje dlouhodobé obavy Spojeného království, že bude ekonomicky znevýhodněné. Po vyjednání TCA se ocitlo mimo EU a vyjednalo si méně příznivé podmínky pro přístup na jednotný trh, než mají členské státy EU nebo kterákoli jiná evropská země. Tyto země mají přístup na trh EU bez cel a kvót pro zboží a plný nebo významný přístup na jednotný trh EU pro zboží, služby, kapitál a pracovní sílu. (Sapir 2021).

Tím, že Spojené království opustilo jednotný trh a celní unii byl ukončen volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. EU a Spojené království po ukončení přechodného období tvoří dva samostatné trhy a také dva odlišné regulační a právní prostory. Vznikly tak

překážky obchodu se zbožím a službami, ale také pro pohyb pracovních sil a kapitálu (European Commission 2020a).

6 Komparace TCA s jinými modely obchodní spolupráce mezi EU a Spojeným královstvím

Dosáhnout dohody o obchodu a spolupráci mezi EU a Spojeným královstvím na základě již existujícího modelu obchodních vztahů EU bylo velmi obtížné zejména kvůli britským červeným liniím. Britská vláda trvala na oddělení Spojeného království od práva EU a ukončení jurisdikce SDEU. Důležitým požadavkem bylo také zastavení volného pohybu osob, ale jelikož v rámci EU platí nedělitelnost čtyř svobod znamenalo to nutné vystoupení Spojeného království z jednotného trhu. Také potřeba Spojeného království svobodně uzavírat dohody se třetími zeměmi bylo v rozporu se setrváním v celní unii (Barnard – Leinarte 2022: 107).

Již Theresa Mayová hovořila o tom, že je možné uzavřít hlubokou a ambiciózní dohodu, která by Spojenému království poskytla podmínky jako žádnému jinému nečlenskému státu. Představa byla taková, že Spojené království a EU budou nadále udržovat velmi úzké vztahy v oblasti obchodu a bezpečnosti. Zároveň bude ale mimo jednotný trh, nebude platit svoboda pohybu, Spojené království nebude mít povinnost přispívat velkými částkami do rozpočtu EU ani nebude pod jurisdikcí EU. Jednalo se však o utopickou představu bývalé britské premiérky, neboť ze strany EU žádný takový návrh nebyl akceptovatelnou možností. EU dlouhodobě upozorňovala Spojené království na to, že nepřistoupí na britské „vybírání třešní“ či jak uvedl Boris Johnson „dát si dort a sníst ho“. Tím EU dávala najevo, že již není možné, aby si Spojené království vybíralo jen ty nejlepší kousky členství, tak jak bylo zvyklé v minulosti. Tato skutečnost ovšem znamenala, že Spojené království musí překročit své červené linie, pokud chce pokračovat ve spolupráci s EU (Menon 2018).

Postoj britské vlády k vyjednávání budoucích vztahů s EU se ale změnil poté co Theresu Mayovou vystřídal ve funkci Boris Johnson. Premiér Johnson rázně odmítal, aby Spojené království bylo po vystoupení v souladu s pravidly EU. Jednání o podobě budoucích vztahů se tak zaměřovala primárně na vytvoření zóny volného obchodu po vzoru Kanady (Barnard – Leinarte 2022: 107).

6.1 Norský model obchodní spolupráce

Debaty o budoucím vztahu mezi EU a Spojeným královstvím byly původně vnímány jako binární volba. Mělo se jednat buď o konvenční dohodu o volném obchodu podobné

CETA mezi EU a Kanadou, nebo měla být inspirací dohoda mezi Norskem a EU, v rámci které by Spojené království zůstalo součástí jednotného trhu EU jako člen Evropského hospodářského prostoru (dále jen EHP). Michel Barnier uvedl, že existují pouze tyto dvě možnosti pro uzavření budoucích obchodních vztahů mezi EU a Spojeným královstvím (UK Parliament 2019b). Jinak řečeno, jednalo se o volbu mezi širokým přístupem na jednotný trh a nízkou politickou svobodou či vysokou úrovní politické autonomie, avšak užším přístupem na jednotný trh (Roberts 2017).

Model Norsko by znamenal velmi blízký vztah s EU bez nutnosti členství. Využití tohoto modelu by znamenalo zachování co nejbližších obchodních vztahů. Spojené království by tak zůstalo členem EHP, Evropského sdružení volného obchodu (dále jen ESVO), mělo by nadále přístup na jednotný trh EU a zachovalo by si tak většinu ekonomických výhod. Omezení obchodu s EU by byla minimální. Zároveň by Spojené království nemuselo být součástí společné rybářské politiky ani společné zemědělské politiky. Dále by mohlo svobodně vyjednávat obchodní dohody s jinými zeměmi a o britských záležitostech by nerozhodoval SDEU. Problém pro britské vyjednavatele představovala skutečnost, že všechny tyto výhody by byly podmíněny významnými příspěvky do rozpočtu EU a dodržováním velkého množství pravidel EU bez možnosti je utvářet (Carswell 2019). Zůstat součástí jednotného trhu by znamenalo dodržování čtyř svobod, což bylo v rozporu s přáním Spojeného království kontrolovat vlastní hranice a tím i migrační politiku (Rediker 2018). Celkově byl tento model vnímán jako alternativa pro měkčí brexit, který upřednostňovala Labouristická strana. Konzervativní strana v čele s Borisem Johnsonem ale spíše upřednostňovala kanadský model (Roberts 2017).

6.2 Kanadský model obchodní spolupráce

Na základě kanadského modelu by Spojené království uzavřelo s EU tradiční obchodní dohodu, která by mezi stranami snižovala cla. Spojené království by nebylo povinné přispívat do rozpočtu EU, nebylo by vázáno právem EU, nebylo by pod jurisdikcí SDEU a nemuselo by přijmout volný pohyb osob. Tento model tak do značné míry odpovídal červeným liniím Spojeného království. Na druhou stranu by tento model byl ekonomicky méně výhodný nežli norský model. Kanadský model by obnovil celní kontroly a regulační překážky mezi Spojeným královstvím a EU (Menon 2018). Jelikož tento model znamenal určité ekonomické škody, byl také označován jako alternativa pro tvrdší brexit. Komplikaci představovala skutečnost, že využití kanadského modelu by obnovilo

kontroly zboží, a to i mezi Severním Irskem a Irskem. Tento problém nakonec vyřešila irská pojistka (UK Parliament 2019b). Další problém spočíval v časovém limitu, který strany měly na vyjednání dohody. Přechodné období bylo plánované pouze na 10 měsíců. Pro srovnání samotná dohoda CETA mezi EU a Kanadou se vyjednávala od roku 2009 do roku 2014. Obtížné je také přesvědčit k souhlasu všech 27 národních parlamentů, které jsou součástí EU. Byly zde proto návrhy, aby došlo k prodloužení přechodného období. Takový scénář ale zastánci tvrdšího brexitu rázně odmítali. Také skutečnost, že Kanada a Spojené království se velmi liší ovlivňovalo možnost využití tohoto modelu pro budoucí britské vztahy s EU, neboť CETA nezahrnuje finanční služby, které tvoří značnou část britského exportu do EU (Hayes – Scott – Williams 2021).

Ve Spojeném království dlouho nebyl jednoznačný postoj k otázce, zda zvolit měkčí nebo tvrdší podobu brexitu. Postupně začaly převažovat hlasy zastánců kanadského modelu, neboť jedním z hlavních důvodů pro brexit bylo osvobodit se od práva EU, což norský model neumožňoval (Menon 2018). Také hlavní vyjednaváč pro brexit David Davise upřednostňoval kanadský model pro budoucí vztah s EU. Právě kanadský model by umožnil dohodu založenou na mezinárodním právu a nikoli na právu EU. Se Spojeným královstvím by tak po vystoupení z EU bylo zacházeno jako se suverénní, nezávislou zemí (Rediker 2018).

6.3 Ukrajinský model obchodní spolupráce

Norský ani kanadský model obchodní spolupráce s EU plně neodpovídal požadavkům EU a Spojeného království na budoucí partnerství (Szyszczak 2017). Britská vláda dávala přednost kanadskému modelu obchodní dohody (Demertzis – Viegi 2018). Obchodní dohoda mezi EU a Kanadou CETA však nabízela pouze omezený přístup ke službám včetně finančních služeb, které jsou pro Spojené království významné (Demertzis – Sapir 2017). Návrh britských vyjednaváčů byl, aby vznikla dohoda CETA plus, která by obsahovala doložku o službách na ochranu britského finančního sektoru (Demertzis – Viegi 2018). EU na druhé straně upřednostňovala norský model obchodní dohody, neboť by umožnil nastavit velmi podobné obchodní vztahy se Spojeným královstvím jako před brexitem. Z ekonomického hlediska byla pro Spojené království výhodná, neboť by zůstalo součástí jednotného trhu, avšak zásadní problém představovalo svázání s právem EU i po brexitu a volný pohyb osob. Britští vyjednaváči tak přišli s návrhem na norský

model mínus, bez volného pohybu pracovních sil. EU ale nabízela pouze původní verzi dohod bez plusu a mínusu. Bylo tedy nutné najít kompromis (Demertzis – Sapir 2017).

Jednou ze zvažovaných alternativ se tak stal také model asociační dohody s Ukrajinou. Tento model obchodní spolupráce umožňoval mezi EU a Spojeným královstvím vytvořit komplexní a hluboký vztah. Ukrajinský model by umožnil Spojenému království částečný přístup na jednotný trh, bezcelní přístup ke zboží a službám a celní spolupráci. Volný pohyb osob by byl omezen prostřednictvím víz a pracovních povolení. Dohoda EU s Ukrajinou také nabízí inovativní způsob pro urovnávání sporů prostřednictvím konzultací, rozhodčího řízení, ale také zprostředkování SDEU. Mechanismus pro urovnávání sporů je založen na sblížení právních předpisů. To bylo pro Spojené království problematické. Ukrajinský model obchodní dohody umožňuje EU mít převahu z hlediska stanovení agendy, podmínek vstupu na trh EU, úloze práva EU či funkce SDEU, což bylo v rozporu s britskými červenými liniemi (Szyszczak 2017).

Britská vláda celkově během vyjednávání o budoucích vztazích s EU nevnímala asociační dohodu jako možné řešení, neboť takový typ dohody považovala za nevhodný pro suverénní stát. Skutečností však je, že EU zvolila jako základ dohody se Spojeným královstvím článek 217 SFEU. Mezi EU a Spojeným královstvím tak vznikla dohoda o přidružení. Proto lze tvrdit, že TCA vykazuje prvky ukrajinského modelu obchodní spolupráce (Kahraman 2022: 7-11).

6.4 Švýcarský model obchodní spolupráce

Švýcarsko je jediným státem ESVO, který není součástí Evropského hospodářského prostoru (EHP). Vztah mezi EU a Švýcarskem je řízen velkým množstvím dvoustranných dohod. Švýcarsko nemá obecné právo, které by mu umožňovalo přístup na jednotný trh EU. Sjednalo si ale řadu individuálních dohod zajišťujících přístup na trh v různých oblastech (Shepherd and Wedderburn Na). Má tedy selektivní přístup k účasti na jednotném trhu, v schengenském prostoru, ale také ve vzdělávacích a výzkumných programech. Dohody musí být ale pravidelně aktualizovány, aby odrážely změnu v právu EU (UK in a Changing Europe 2020).

Pokud by se Spojené království rozhodlo využít švýcarský model obchodní spolupráce, znamenalo by to opětovný vstup do ESVO, bez nutné účasti v EHP a možnost uzavření mnoha dohod v různých oblastech zájmu. Spojené království by díky tomu mohlo získat

po vystoupení částečný přístup k některým prvků jednotného trhu a zároveň by si mohlo nezávisle nastavovat volný obchod se třetími zeměmi mimo EU.

Dohody mezi EU a Švýcarskem se ale nevztahují na finanční služby a bankovníctví. Tato odvětví jsou ve Spojeném království dominantní. V tomto ohledu by švýcarský model znamenal ekonomické škody. Spojené království by sice po vzoru Švýcarska mělo možnost vyjednat si samostatné dohody v oblasti jejich zájmu tedy i v oblasti finančních služeb či bankovníctví. Není ale jisté, jestli by na to EU přistoupila. Další nevýhodou je, že po vzoru Švýcarska by Spojené království bylo nadále vázáno některými pravidly a předpisy EU, bez možnosti ovlivnit jejich podobu. Nevýhodou představuje i volný pohyb osob. EU při vyjednávání se Švýcarskem dala jasně najevo, že pokud chce stát přístup k volnému trhu musí tuto zásadu akceptovat. Spojené království by se mohlo pokusit dojednat si určité imigrační limity, ale není jisté, zda by toho dosáhlo. To je velký problém, protože právě zamezení migraci byl hlavní bod v kampani před referendem o brexitu.

Švýcarský model tak ukazuje, že podmínky, které si vyjednají na základě samostatných a oddělených dohod, nemusí být vždy výhodné (Shepherd and Wedderburn Na). Po vzoru Švýcarska ale chtělo Spojené království v rámci vyjednávání budoucího partnerství s EU prosadit zavedení samostatných dohod, které by se vztahovaly na určité oblasti jako je rybolov, energetika či bezpečnost. Vzhledem k rozsahu spolupráce, byl podle evropských vyjednávačů švýcarský model až příliš složitý a nepřehledný (Institute for Government 2020). Vznikl proto jednotný rámec pro spolupráci a obchod mezi EU a Spojeným královstvím a nikoli řada oddělených dohod s vlastním ujednáním o správě věcí veřejných, jak navrhovalo Spojené království.

6.5 Turecký model obchodní spolupráce

Spojené království zvažovalo možnosti, jak zajistit, aby Spojené království i po brexitu mohlo zůstat součástí celní unie. Vystoupení z celní unie znamenalo zvýšení nákladů pro podniky, administrativní zpoždění, dodržování celních kontrol a zavedení pravidel původu. Celní unie však představuje základní součást EU zakotvenou v Římské smlouvě a nikoli samostatnou entitu. Jako možné řešení se tak jevilo vytvořit celní unii Spojeného království s celní unií EU po vzoru Turecka (UK Parliament 2016b). Spojené království by tak nemuselo být součástí EHP ani ESVO (BBC 2016). Získalo by částečný přístup

na jednotný trh bez nutnosti přijmout všechny čtyři svobody pohybu. Celní unie s EU by také znamenala odstranění celních kontrol a celních sazeb na širokou škálu zboží.

Navzdory těmto výhodám představoval turecký model až příliš mnoho nevýhod pro Spojené království. Turecká pravidla a normy vztahující se na průmysl, design výrobků, pravidla hospodářské soutěže, životní prostředí a státní podporu musí být v souladu s pravidly EU, a to i přes skutečnost, že Turecko není součástí legislativního procesu a neúčastní se rozhodování v EU. Spojené království by tedy muselo nadále dodržovat zákony a pravidla EU a nemělo by právo rozhodovat o jejich podobě (Shepherd and Wedderburn Nb). Přístup k celní unii po vzoru Turecka by znamenal přijmout normy a předpisy EU pro veškeré zboží na základě ujednání o celní unii a také zavést společné celní řízení (UK Parliament 2016b). To bylo pro Spojené království nepřijatelné a bylo to v rozporu s jednou z hlavních červených linií britských vyjednávačů, a to převzetí kontroly zpět. Celní unie s EU by měla také dopad na sjednávání dohod Spojeného království se třetími zeměmi (Shepherd and Wedderburn Nb). Na základě dohody se očekává, že Turecko poskytne bezcelní přístup pro zboží ze třetí země, se kterou EU vyjednala dohodu o volném obchodu, aniž by do toho mohlo Turecko zasahovat, neboť se neúčastní legislativního procesu EU. Spojené království chtělo ale nezávislou obchodní politiku. Navíc celní unie po vzoru tureckého modelu by nezajišťovala bezcelní obchod na veškeré zboží například cla jsou nadále uplatňována na zemědělské zboží a nevztahuje se na služby. Mezi EU a Spojeným královstvím, ale probíhá intenzivní spolupráce z hlediska exportu a importu zemědělských produktů a služeb. Další nevýhodou bylo, že celní kontroly na hranicích EU s Tureckem jsou zachovány. Turecký model dohody by vedl k odstranění některých cel, ale nejednalo by se o regulační unii, a tudíž by nevedl k plnému odstranění technických překážek obchodu (UK Parliament 2016b).

Dohoda mezi EU a Tureckem z celkového hlediska také neodpovídala vztahu mezi EU a Spojeným královstvím. Spojené království usilovalo o to, aby se oddělilo od EU a bylo suverénní, nezávislou zemí zcela odpoutanou od práva a povinností EU. Celní unie mezi EU a Tureckem, ale byla navržena na základě prohloubené spolupráce se záměrem, že se Turecko jednou stane plnohodnotným členem EU (Shepherd and Wedderburn Nb).

Modely obchodní spolupráce	Výhody	Nevýhody
Norský model obchodní spolupráce	<p>Velmi blízký vztah s EU bez nutnosti členství</p> <p>Částečný přístup na jednotný trh a zachování většiny ekonomických výhod</p> <p>Bez nutné účasti na společné rybářské politice ani společné zemědělské politice</p> <p>Možnost svobodně vyjednávat dohody se třetími zeměmi</p> <p>SDEU by nerozhodoval o britských záležitostech</p>	<p>Významné příspěvky do rozpočtu EU</p> <p>Dodržování velkého množství pravidel EU bez možnosti je utvářet</p> <p>Dodržování čtyř svobod včetně volného pohybu osob</p>
Kanadský model obchodní spolupráce	<p>Bez povinnosti přispívat do rozpočtu EU</p> <p>Oddělení od práva EU a jurisdikce EU</p> <p>Ukončení volného pohybu osob</p>	<p>Menší ekonomické výhody v porovnání s ostatními zvažovanými modely</p> <p>Mimo jednotný trh a celní unii EU</p> <p>Obnovení celních kontrol a regulačních překážek</p> <p>Nevztahuje se na finanční služby, které jsou pro Spojené království důležitým odvětvím</p>
Ukrajinský model obchodní spolupráce	<p>Komplexní a hluboký vztah na základě dohody o přidružení</p> <p>Částečný přístup na jednotný trh EU</p> <p>Bezcelní přístup ke zboží a službám EU</p> <p>Omezení volného pohybu osob prostřednictvím víz a pracovních povolení</p>	<p>Vliv SDEU</p> <p>Asociační dohoda byla vnímána jako nevhodný způsob spolupráce pro suverénní stát</p> <p>Stanovování agendy ze strany EU</p> <p>Dodržování podmínek EU pro vstup na jednotný trh</p>

	Inovativní způsob urovnávání sporů, avšak se zapojením SDEU	
Švýcarský model obchodní spolupráce	Velké množství samostatných dvoustranných dohod pro jednotlivé oblasti zájmu Široký přístup na jednotný trh EU Nezávislost při uzavírání obchodních dohod se zeměmi mimo EU	Nezahrnuje finanční služby a bankovníctví, což by znamenalo značné ekonomické škody Svázání s pravidly a předpisy EU bez možnosti ovlivnit jejich podobu Volný pohyb osob
Turecký model obchodní spolupráce	Částečný přístup na jednotný trh EU Bez nutnosti přijmout všechny čtyři svobody pohybu Odstranění celních kontrol a celních sazeb na širokou škálu zboží	Svázání s pravidly a předpisy EU bez možnosti ovlivnit jejich podobu Vliv EU na uzavírání dohod se třetími zeměmi Bezcelní obchod by se nevztahoval na zemědělské produkty a služby, které jsou pro Spojené království důležité Zachování celních kontrol na hranicích Bez odstranění technických překážek obchodu

Tabulka č. 1: Zvažované modely obchodní spolupráce pro vztah mezi EU a Spojeným královstvím. Vytvořeno autorem.

6.6 TCA jako nový model obchodní spolupráce s EU

EU při vyjednávání TCA neustoupila ze svých červených linií z hlediska nedělitelnosti čtyř svobod a autonomie řádu EU. Spojené království nemohlo získat výhody výměnou za minimální povinnosti, neboť by to mohlo narušit integritu jednotného trhu. EU již nemohla vůči Spojenému království činit ústupky jako v minulosti. Nyní jednala se třetí zemí a nemohla riskovat, že precedenty, které by poskytla Spojenému království by mohli požadovat i jiní nečlenové (Kahraman 2022: 8).

Výsledná dohoda TCA je do jisté míry podobná dohodě mezi EU a Kanadou tedy komplexní a hospodářské dohodě CETA. Tato dohoda umožňuje preferenční přístup pro obchod se zbožím. TCA se ale liší tím, že tento obchod se zbožím je možný zcela bez cel a kvót. Vzhledem k tomu, že CETA je dohoda navržená pro geograficky vzdáleného partnera nemohla plně odpovídat podmínkám, které je třeba zohlednit v případě Spojeného království, které má s EU společné hranice. V TCA nad rámec CETA tak vzniklo také ustanovení o rovných podmínkách.

Kvůli skutečnosti, že Spojené království trvalo na oddělení od práva EU, ukončení jurisdikce SDEU a zamezení volnému pohybu osob, vznikla mezi stranami mnohem vzdálenější dohoda, než jaké má EU běžně se svými sousedy jako je zmíněné Norsko, Švýcarsko, Turecko či Ukrajina. Všechny tyto země mají přístup na jednotný trh a s ním i ekonomické výhody (Sapir 2021). TCA neobsahuje žádné zmínky o právu EU a nemá na ní žádný vliv SDEU. TCA neusiluje o integraci do trhu EU, ale naopak zavádí vzdálený sousedský vztah, což jí činí jedinečnou (Kahraman 2022: 7-11).

TCA lze opravdu považovat za dohodu šitou na míru. Dohoda ale upřednostňuje suverenitu Spojeného království nad ekonomikou. To lze dobře vidět v porovnání s ukrajinským modelem. Dohoda mezi EU a Ukrajinou je nastavená tak, že předpokládá postupné sbližování právních předpisů s EU. TCA se zaměřuje na řízení a zmírňování regulačních rozdílů v průběhu času. TCA se neřídí právem EU, nezohledňuje vliv SDEU a vytváří zcela nový institucionální rámec s vícenásobnými výstupními doložkami, ale i možnostmi pro novou spolupráci. TCA se odlišuje ustanovením o rovných podmínkách s vyvažovacím systémem vymáhání. Také mechanismy EU pro prosazování a urovnání sporů jsou inovativním rysem TCA. (Kahraman 2022: 7-11).

Opravdu tedy po vyjednání TCA vznikl nový typ vnější diferenciaci, avšak vytvořil mnohem vzdálenější vztah mezi EU a Spojeným královstvím. Dalo by se říci, že EU a Spojené království mají dokonce blíže k divergenci než k diferenciované integraci. Dohoda vznikla na základě červených linií obou stran a odpovídá jejich specifickým požadavkům. Avšak vzhledem k množství neshod během vyjednávání a řadě odložených záležitostí se jedná o tenké a nejisté vztahy. TCA navíc nepředstavuje zmírnění napětí mezi EU a Spojeným královstvím, neboť obě strany mají určité společné zájmy, ale vnímání struktur společné správy se značně liší, i proto nechaly řadu aspektů dohody nedořešené a otevřené pro budoucí jednání. Nový typ vnější diferenciaci je tedy založen

na vzdáleném vztahu mezi EU a Spojeným královstvím s omezenou ekonomickou integrací (Usherwood 2021: 7-8).

Závěr

Vztahy mezi EU a Spojeným královstvím byly komplikované již v době, kdy bylo členskou zemí. Spojené království mělo odlišný přístup k evropské integraci ve srovnání s ostatními členskými státy. To se projevovalo různými polovičatými závazky a výjimkami z evropské legislativy. Britská vláda si vyjednala výjimky již před vstupem do ES a mnoho dalších v průběhu členství v EU. Zvláštní podmínky požadovali britští představitelé v těch oblastech politiky, které nevnímali jako přínosné pro svou zemi. Tento postoj pramenil z přesvědčení britského národa, že Spojené království je zemí, která je výjimečná a jiná. Politika britské výjimečnosti tak rozvíjela euroskeptické názory uvnitř země. Největší obavy mělo Spojené království z toho, že členství v EU pro něj bude ekonomicky nevýhodné. Spojené království se původně přidalo k evropskému projektu pouze z ekonomických důvodů. Zóna volného obchodu představovala možnost, jak se vyhnout vnějším tarifům EHS na britské zboží. Vstup do Evropského společenství si tak britští představitelé spojovali s ekonomickými výhodami a nikoli se vznikem politické unie. Z tohoto důvodu se britská vláda v průběhu členství v EU stavěla odmítavě k závazkům a ustanovením, které by omezovaly britskou suverenitu a rozhodovací pravomoci. Postupem času vzrůstala divergence mezi EU a Spojeným královstvím. Nejvíce k tomu přispělo období velkých krizí, tedy euro-krize a migrační krize, kdy výrazně vzrostl euroskepticismus ve Spojeném království. Ekonomické hrozby, nárůst migrace a nedostatek vlivu způsobily, že britská vláda ztrácela důvěru v evropský projekt, což nakonec vyvrcholilo vyhlášením referenda o brexitu.

Na brexit lze ale také nahlížet jako na projev britské výjimečnosti a diferenciovaného přístupu k evropské integraci, neboť Spojené království představuje první a jedinou zemi, která se rozhodla z EU vystoupit. V přístupu Spojeného království z hlediska diferenciac se toho mnoho nezměnilo ani v počátcích vyjednávání o brexitu. Britští vyjednavací byli přesvědčení, že dosáhnou dohody šité na míru s různými výhodami a omezenými závazky. Rozdíl byl v tom, že zvláštní zacházení si již nevyjednávali prostřednictvím různých výjimek ve Smlouvách EU, ale skrze prosazování svých červených linií. Spojené království požadovalo plné oddělení od práva a povinností EU. SDEU neměl mít žádný vliv na výslednou dohodu a měl být ukončen volný pohyb osob. Po brexitu tak mělo dojít k plné obnově ekonomické a politické nezávislosti na EU. V této snaze požadovalo dohodu založenou na precedentu. Vzorem pro budoucí partnerství měla být podle

britských vyjednávačů dohoda o volném obchodu podobná té, kterou má EU s Kanadou, neboť představovala vhodný vztah pro suverénní a nezávislý stát, kterým mělo Spojené království být po vystoupení z EU. Ve skutečnosti, ale požadovali mnohem více, než mohl poskytnout kanadský model obchodní spolupráce, neboť v některých záležitostech de facto požadovali výhody členství v EU. Například pro poskytovatele služeb chtěli vyjednat úplnou svobodu pohybu. TCA tak měla být dohodou šitou na míru, která by byla v souladu s britským červenými liniemi, což odpovídá britskému diferenciovanému přístupu k evropské integraci, který dlouhodobě zastává.

K výrazné změně ale došlo v přístupu EU k britským požadavkům. EU zvolila mnohem tvrdší přístup ke Spojenému království a evropští vyjednávači tak byli mnohem více neústupní nežli v době, kdy bylo Spojené království členskou zemí. Pro EU bylo prioritou chránit integritu jednotného trhu a nedělitelnost čtyř svobod. Spojenému království již nemohla poskytnout výhody výměnou za minimální povinnosti jako v minulosti. Spojené království se stalo třetí zemí a EU nemohla riskovat, že výhody, které by Spojenému království poskytla, by mohli požadovat i jiné státy mimo EU. Navíc kdyby evropští vyjednávači poskytli Spojenému království po brexitu až příliš příznivé podmínky, mohlo by to motivovat jiné členské státy k vystoupení.

Obě strany byly tedy neústupné a ze svých pozic, což komplikovalo vyjednávání. Po většinu vyjednávacích kol nebyly schopny dosáhnout dostatečného pokroku ve čtyřech klíčových otázkách, a to ustanovení o rovných podmínkách, celkového řízení partnerství, nastavení podmínek rybolovu a justiční a policejní spolupráce v trestních věcech. Evropští vyjednávači se ale pevně drželi svých červených linií a nová dohoda tak odpovídá zásadám EU týkajících se integrity jednotného trhu, autonomie a vyváženosti práv a povinností. Také Spojené království neustoupilo ze svých červených linií a prosadilo, aby se na TCA nevztahovalo právo EU a jurisdikce SDEU. Dosáhlo také ukončení volného pohybu osob na britském území. Dohoda tedy zohledňuje červené linie obou stran, což ale zapříčilo, že nové partnerství je ve výsledku pro Spojené království mnohem méně ekonomicky výhodné za cenu vysoké politické autonomie.

Výsledná dohoda představuje mnohem vzdálenější vztah, než jaký má EU standardně se svými sousedy. Po skončení přechodného období se Spojené království stalo třetí zemí bez zvláštních práv a výsad z hlediska autonomie práva EU a integrity jednotného trhu. Ocitlo se mimo jednotný trh a celní unii EU a tím byly obnoveny překážky pro vzájemný

obchod. Jedná se ale o bývalý členský stát a TCA tuto skutečnost musela reflektovat. Spojené království bylo během svého členství plně součástí vnitro-regionálního obchodu EU a veškerých dohod EU se třetími zeměmi. EU je nejdůležitějším obchodním partnerem Spojeného království i po brexitu. Strany jsou tedy velmi ekonomicky, ale i geograficky propojené, což nová dohoda musela zohlednit. Součástí dohody jsou tak určité prvky, které jí odlišují od ostatních dohod EU se třetími zeměmi.

TCA se odlišuje tím, že ačkoli vykazuje řadu znaků dohody o volném obchodu jako je CETA, Evropská komise si jako právní základ této dohody vybrala článek 217 SFEU, což z ní činí asociační dohodu. Neobsahuje však žádná ustanovení ohledně společné zahraniční a bezpečnostní politiky, což je u asociačních dohod běžné. TCA ale představuje dohodu, která svým obsahem přesahuje tradiční dohody o volném obchodu. Obchod se zbožím je možný zcela bez cel a kvót na meziproducty Spojeného království a EU. Obsahuje ustanovení o rovných podmínkách. Nad rámec se zabývá řadou neobchodních cílů na základě dohody o přidružení, či ustanovení ohledně životního prostředí, změny klimatu nebo spolupráce při vymáhání práva a trestních záležitostech. TCA je také jedinečná tím, že zavedla specifickou řídicí strukturu a řešení sporů, která umožňuje přidávat doplňkové dohody. Dohoda zavádí společnou Radu partnerství, jejímž cílem je dohled nad uplatňováním a výkladem dohody. Řešení sporů má v TCA na míru šitá ustanovení. Pro řešení sporů TCA zavedla vyvažovací mechanismus, což je nejvíce inovativní aspekt celé dohody a zásadní rozdíl oproti jiným obchodním dohodám EU. Tento mechanismus dává EU a Spojenému království možnost využít protiopatření v případě, kdy se druhá strana dopustí nekalé hospodářské soutěže. Mechanismus vznikl jako kompromis mezi vyjednávacími pozicemi obou stran k rovným podmínkám, které představovaly klíčový spor až do posledních kol vyjednávání. Obě strany nechtěly ustoupit ze svých požadavků. EU kvůli geografické a ekonomické blízkosti se Spojeným královstvím chtěla zavést závazky založené na unijních pravidlech a normách. To bylo v rozporu s červenými liniemi Spojeného království. Takové závazky byly naprosto nepřijatelné pro britské vyjednavče, neboť byly nad rámec standardních dohod o volném obchodu a neodpovídaly postavení nezávislého a suverénního státu. Výsledné ujednání tak umožňuje EU zajistit, aby klíčové zájmy členských států byly chráněny. Spojené království sice souhlasilo se závazky o rovných podmínkách, ale prosadilo si, že se nebude řídit normami a povinnostmi EU ani jurisdikcí SDEU. V dohodě je přímo

uvedeno, že výklad této dohody soudy jedné ze stran není závazný a SDEU nemá zároveň žádný vliv na řešení sporů.

TCA tedy zavedla nový model diferenciované integrace, který odpovídá vztahu s bývalým členským státem. Navzdory očekávání obou stran na počátku vyjednávání však zavádí mnohem méně ekonomických výhod, než EU běžně poskytuje svým sousedním státům. Navíc vzhledem k tomu, že strany nedokázaly dosáhnout dostatečného pokroku v klíčových záležitostech po většinu vyjednávacích kol, zůstala řada otázek nevyřešených a odložených k budoucímu vyjednávání. Další směřování budoucího partnerství mezi EU a Spojeným královstvím je tak nejisté.

Seznam literatury

- Ares, Elena (2020). Fisheries: UK-EU future relationship negotiations. *UK Parliament*. 19.6.2020 (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8927/>, 2.4.2023).
- Barnard, Catherine – Leinarte, Emilija (2022). Movement of Goods under the TCA. *Global Policy* 13 (2), s. 106–118.
- BBC (2016). *Five models for post-Brexit UK trade*. 27.6.2016 (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261>, 3.4.2023).
- Briggs, Mark (2015). Europe ‘à la carte’: The whats and whys behind UK opt-outs. *EURACTIV*. 7.5.2015 (<https://www.euractiv.com/section/uk-europe/linksdossier/europe-a-la-carte-the-whats-and-whys-behind-uk-opt-outs/>, 2.2.2023).
- Brudzińska, Kinga (2018). Multi-speed Conceptis in the European Union’s DNA. *Centre for Global Europe*. 6.10.2018 (<https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/3046973f-d310-4d54-a89b-f31697143d04/Multi->, 1.2.2023).
- Brunazzo, Marco (2022). The Politics of EU Differentiated Integration: Between Crises and Dilemmas. *The International Spectator* 57(1), s. 18-34.
- Cabinet Office of the United Kingdom (2021). *Summary: The UK’s new relationship with the EU*. 2.7.2021 (<https://www.gov.uk/government/publications/summary-the-uks-new-relationship-with-the-eu/summary-the-uks-new-relationship-with-the-eu>, 3.2.2023).
- Cameron, David (2015). A New Settlement for the United Kingdom a Reformed European Union. *Prime Minister's Office of the United Kingdom*. 10.11.2015 (file:///C:/Users/Kate%C5%99ina%20Mihlov%C3%A1/Downloads/Dopis%20camerona%20reforma.pdf, 3.4.2023).
- Cardwell, Paul (2019). The End of Exceptionalism and a Strengthening of Coherence? Law and Legal Integration in the EU Post-Brexit. *Journal of Common Market Studies* 57 (6), s. 1407-1418.
- Carswell, Simon (2019). Why is the Norway model a potential option for the United Kingdom? *Irish Times*. 15.1.2019

(<https://www.irishtimes.com/news/world/europe/brexit-explained-what-is-the-norway-model-and-is-it-an-option-for-the-uk-1.3712387>, 15.3.2023).

Crosbie, Judith (2007). UK asks Court for full access to Frontex border agency. *Politico*. 14.3.2007 (<https://www.politico.eu/article/uk-asks-court-for-full-access-to-frontex-border-agency/>, 5.2.2023).

Crozier, Andrew (2020). British exceptionalism: pride and prejudice and Brexit. *International Economics and Economic Policy* 17 (3), s. 635–658.

CVCE.eu (2017). *The United Kingdom's accession to the European Communities*. 1.3.2017 (https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/dd10d6bf-e14d-40b5-9ee6-37f978c87a01/3cf54bc7-03f0-4306-9f25-316d508d0c38/Resources#6a3b2cef-b775-40f0-9256-9b4b1fce09e8_en&overlay, 2.4.2023).

Článek 20, *Smlouva o Evropské unii*

Část druhá, díl I, hlava I, kapitola 2, oddíl 1, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 2, SERVIN 2.2, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 2, SERVIN 2.3, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Část druhá, díl I, hlava II, kapitola 5, oddíl 5, SERVIN 5.37, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Část druhá, díl 4, Hlava II, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Část pátá, č. UNPRO 1.3, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Článek druhý, díl V, kapitola 1, FISH 1, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Deighton, Anne - Ludlow, Piers (1995). 'A Conditional Application': *British Management of the First Attempt to Seek Membership of the EEC, 1961–3*. In: Deighton, Anne (eds), *Building Postwar Europe* (Palgrave Macmillan: London), s. 107-126.

Demertzis, Maria – Sapir, André (2017). Brexit, phase two (and beyond): The future of the EU-UK relationship. *Bruegel*. 13.12.2017 (<https://www.bruegel.org/blog-post/brexit-phase-two-and-beyond-future-eu-uk-relationship>, 12.3.2023).

Demertzis, Maria – Viegi, Nicola (2018). Why a good Brexit outcome matters. *Bruegel*. 22.2.2018 (<https://www.bruegel.org/2018/02/why-a-good-brexit-outcome-matters-and-its-not-just-the-economy-stupid/>, 12.3.2023).

D'Erman, Valerie (2021). Competing Logics of Integration: EU Trade Post-Brexit. *International Studies*, 58(2), 219–233.

De Witte, Bruno (2017). The future of variable geometry in a post-Brexit European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 24(2), s. 153–157.

Dunin-Wasowicz, Roch (2016a). A not so awkward partner: the UK has been a champion of many causes in the EU. *The London School of Economics and Political Science*. 15.4.2016 (<https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/04/15/a-not-so-awkward-partner-the-uk-has-been-a-champion-of-many-causes-in-the-eu/>, 1.2.2023).

Dunin-Wasowicz, Roch (2016b). EMU: how it works (and which parts don't apply to us). *The London School of Economics and Political Science*. 18.1.2016 (<https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/01/18/between-the-european-economic-and-monetary-union-and-banking-union-there-is-a-fairly-stable-relationship-among-the-euro-ins-and-the-euro-outs/>, 3.2.2016).

Dyson, Kenneth - Sepos, Angelos (2010). Differentiation as Design Principle and as Tool in the Political Management of European Integration. *Which Europe*, s. 3–23.

Eckes, Christina - Leino-Sandberg, Päivi (2021). The EU-UK Trade and Cooperation Agreement – Exceptional Circumstances or a new Paradigm for EU External Relations? *The Modern Law Review* 85(1), s. 164-197.

Eisl, Andreas – Fabry, Elvire (2020). Is Brexit a game changer for EU external differentiated integration? *EPC*. 17.6.2020 (<https://www.epc.eu/en/publications/Chapter-8-Is-Brexit-a-game-changer-for-EU-external-differentiated-int~350c14>, 25.2.2023).

Emerson, Michael (2011). Britain, Ireland and Schengen: Time for a smarter bargain on visas. *Centre for European Policy Studies* 2011 (249), s. 1-5.

European Commission (2017). *Rome Declaration of the Leaders of 27 Member States and of the European Council, the European Parliament and the European Commission*. 25.3.2017
(https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_17_767, 15.4.2023).

European Commission (2019). *Political Declaration setting out the framework for the future relationship between the European Union and the United Kingdom*. 17.11.2019
(https://commission.europa.eu/system/files/2019-10/revised_political_declaration.pdf, 12.3.2023).

European Commission (2020a). *EU-UK Trade and Cooperation Agreement: A new relationship, with big changes*. 24.12.2023
(https://commission.europa.eu/publications/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement-new-relationship-big-changes-brochure_en, 17.3.2023).

European Commission (2020b). *Future EU-UK Partnership: European Commission takes first step to launch negotiations with the United Kingdom*. 3.2.2020
(https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_176, 15.3.2023).

European Commission (2020c). *Press statement by Michel Barnier following the second round of future relationship negotiations with the United Kingdom*. 24.4.2020
(https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_739, 1.4.2023).

European Commission (2020d). *Press statement by Michel Barnier following Round 6 of the negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*. 23.7.2020

(https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1400, 1.4.2023).

European Commission (2020e). *Questions & Answers on the draft negotiating directives for a new partnership with the United Kingdom*. 3.2.2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_179, 15.3.2023).

European Commission (2020f). *Remarks by Michel Barnier following Round 3 of negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*. 15.3.2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_20_895, 3.4.2023).

European Commission (2020g). *Remarques de Michel Barnier suite au septième round de négociations sur un futur partenariat entre l'Union européenne et le Royaume-Uni*. 21.8.2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1511, 1.4.2023).

European Commission (2020h). *Statement by Michel Barnier following Round 4 of negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*. 5.6.2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1017, 3.4.2023).

European Commission (2020i). *Statement by Michel Barnier following Round 8 of negotiations for a new partnership between the European Union and the United Kingdom*. 10.9.2020 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1612,

European Commission (2020j). *Terms of Reference on the UK-EU Future Relationship negotiations*. 28.2.2020 (https://commission.europa.eu/publications/terms-reference-uk-eu-future-relationship-negotiations_en, 12.3.2023).

European Commission (2021). *The EU-UK Trade and Cooperation Agreement*. 2021 (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en, 2.4.2023).

European Commission (N). *The EU-UK Trade and Cooperation Agreement*. (https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en, 21.4.2022).

European Council (2016). *Letter by President Donald Tusk to the Members of the European Council on his proposal for a new settlement for the United Kingdom within the European Union*. 2.2.2016 (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/02/letter-tusk-proposal-new-settlement-uk/>, 3.3.2023).

European Council (2017). *The Rome Declaration*. 25.3.2017 (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/>, 25.1.2023).

European Council (2020). *EU-UK high-level video conference, 15 June 2020*. 15.6.2020 (<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2020/06/15/>, 5.4.2023).

Europa.eu (Na). *Na cestě k otevřenému a spravedlivému celosvětovému obchodu*. (https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/trade_cs, 5.3.2023).

Europa.eu (Nb). *Zahraniční obchod*. (https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/external_trade.html?root_default=SUM_1_CODED%3D07&, 5.3.2023).

Europa.eu (2006). *United Kingdom: EMU opt-out clause*. 30.6.2006 (https://publications.europa.eu/resource/cellar/b2878f0a-ec3b-451d-a90c-1345c0089462.0002.02/DOC_2, 3.2.2023).

European Parliament (2021). *EU-UK Trade and Cooperation Agreement: An analytical overview*. 2.2021 (https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/679071/EPRS_IDA679071_EN.pdf, 3.3.2023).

Euroskop (N). *Obchodní politika*. (<https://euroskop.cz/evropska-unie/politiky-eu/zahranici-a-bezpecnost/obchodni-politika/>, 5.3.2023).

Fletcher, Maria (2009). Schengen, the European Court of Justice and Flexibility under the Lisbon Treaty: Balancing the United Kingdom's 'Ins' and 'Outs'. *European Constitutional Law Review* 5 (1), s 71-98.

Gänzle, Stefan – Leruth, Benjamin - Trondal, Jarle (2022). Differentiation in the European Union in Post-Brexit and -Pandemic Times: Macro-Level Developments with Meso-Level Consequences. *Journal of Common Market Studies* 60 (1), s. 26-37.

Glencross, Andrew (2014). British Euroscepticism as British Exceptionalism: The Forty-Year “Neverendum” on the Relationship with Europe. *Studia Diplomatica* 67 (4), s. 7–20.

Hallstein, Walter (1963). Negotiations concerning Great Britain’s Accession to the European Economic Community. *Management International* 3(2), s. 20–29.

Hayes, Adam – Scott, Gordon – Williams, Patrice (2021). Brexit Meaning and Impact: The Truth About the UK Leaving the EU. *Investopedia*. 22.3.2021 (<https://www.investopedia.com/terms/b/brexit.asp>, 20.3.2023).

Holmes, Peter (2022). Reviewing the TCA: How to Salvage Something from the Wreckage of Brexit. *Progressive Economy Forum*. 3.2022 (<https://progressiveeconomyforum.com/wp-content/uploads/2022/05/EMBARGOED-Brexit-report-web.pdf>, 12.3.2023), s. 1-31.

Institute for Government (2020). *UK–EU Trade and Cooperation Agreement*. 26.12.2020 (<https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/uk-eu-trade-and-cooperation-agreement>, 2.3.2023).

Kahraman, Sevilyay (2022). Brexit and the EU-UK Trade and Cooperation Agreement in comparison: EU principles and practices of governing the neighbourhood. *Journal of Contemporary European Studie* 2022 (8), s. 1-16.

Kaunert, Christian – MacKenzie, Alex - Léonard, Sarah (2020). ‘They Need Us More than We Need Them’: British Exceptionalism, Brexit, and Justice and Home Affairs. *European Foreign Affairs Review* 25 (4), s. 573 – 588.

King, Julian – Scarlett, John (2021). The Future of UK–EU Security Cooperation. The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. 18.1.2021

(<https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/future-uk-eu-security-cooperation>, 7.4.2023).

Kotsonis, Totis (2021). Divergence, at what cost? *LSE*. 24.1.2021 (<https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2021/01/27/divergence-at-what-cost/>, 21.4.2022).

Lavenex, Sandra – Križić, Ivo (2022). Governance, Effectiveness and Legitimacy in Differentiated Integration: An Analytical Framework. *The International Spectator* 57 (1), s. 35-53.

Lehne, Stefan (2021). Rivals or Partners? The EU-UK Foreign Policy Relationship After Brexit. *Carnegie Europe*. 30.3.2021 (<https://carnegieeurope.eu/2021/03/30/rivals-or-partners-eu-uk-foreign-policy-relationship-after-brexit-pub-84197>, 1.2.2023).

Leuffen, Dirk - Schimmelfennig, Frank - Rittberger, Berthold (2015). The European Union as a system of differentiated integration: interdependence, politicization and differentiation. *Journal of European Public Policy* 22 (6), s. 764–782.

Leruth, B., Gänzle, S., & Trondal, J. (Eds.). (2022). *The Routledge Handbook of Differentiation in the European Union* (1st ed.) Routledge.

Martill, Benjamin. 2021. Unity over Diversity? The Politics of Differentiated Integration after Brexit. *Journal of European Integration* 43 (8): 973–88.

Menon, Anand (2018). The Brexit choice: Norway Plus or Canada Minus. *UK in a Changing Europe*. 14.7.2018 (<https://ukandeu.ac.uk/the-brexit-choice-norway-plus-or-canada-minus/>, 12.3.2023).

Menon, Anand (2020). Why does the EU undervalue the single market? *UK in a Changing Europe*. 18.12.2023 (<https://ukandeu.ac.uk/why-does-the-eu-undervalue-the-single-market/>, 12.3.2023).

Miller, Vaughne (2015). “Ever Closer Union” in the EU Treaties and Court of Justice case law. *UK Parliament*. 16.11.2015 (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7230/>, 3.4.2023).

Mölder, Holger (2018). British Approach to the European Union: From Tony Blair to David Cameron. In: Chochia, Archil - Kerikmäe, Tanel - Troitiño, David, *Brexit: History, Reasoning and Perspectives* (New York: Springer International Publishing), s. 153-173.

- Mortera-Martinez, Camino (2014). Cameron's Migration Mess. *Centre for European Reform*. 4.12.2014 (<https://www.cer.org.uk/in-the-press/cameron%E2%80%99s-migration-mess>, 2.4.2023).
- Mulabdic, Alen – Osnago, Alberto – Ruta, Michele (2017). Deep Integration and UK-EU Trade Relations. *World Bank Group*. 1.2017 (<https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/9fdb873-7fe0-5eba-a4ed-5c02978c3543>, 12.3.2023), 2-22).
- Neuwahl, Nanette (2021). The 2020 EU-UK Trade and Cooperation Agreement as a Canada Style Agreement. *EU3D Research Papers* 4 (3).
- Norton, Philip (2011). Divided Loyalties: The European Communities Act 1972. *Parliamentary History* 30 (1), s. 53–64.
- Office for National Statistics (2023). *International trade in services*. 9.2.2023 (<https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/internationaltrade/datasets/internationaltradeinservicesreferencetables>, 12.3.2023).
- Office for National Statistics (2023b). *Trade in goods: all countries, seasonally adjusted*. 10.3.2023 (<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/datasets/uktradeallcountriseconomicallyadjusted>, 12.3.2023).
- Pirozzi, Nicoletta – Bonomi, Matteo (2022). Governing Differentiation and Integration in the European Union: Patterns, Effectiveness and Legitimacy. *The International Spectator* 57 (1), s. 1-17.
- Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020a). *David Frost's statement at the end of round 3 negotiations with the EU*. 15.3.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/05/15/david-frosts-statement-at-the-end-of-round-3-negotiations-with-the-eu/>, 1.4.2023).
- Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020b). *David Frost's statement following the conclusion of round 5 negotiations with the EU*. 23.7.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/07/23/david-frosts-statement-following-the-conclusion-of-round-5-negotiations-with-the-eu/>, 3.4.2023).

Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020c). *David Frost's statement following the conclusion of round 7 negotiations with the EU*. 21.8.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/08/21/david-frosts-statement-following-the-conclusion-of-round-7-negotiations-with-the-eu/>, 2.4.2023).

Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020d). *Lord Frost statement after Round 8 of the negotiations*. 10.9.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/09/10/lord-frost-statement-after-round-8-of-the-negotiations/>, 1.4.2023).

Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020e). *Our approach to the Future Relationship with the EU*. 27.2.2020 (<https://www.gov.uk/government/publications/our-approach-to-the-future-relationship-with-the-eu#full-publication-update-history>, 12.3.2023).

Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020f). *Statement on the conclusion of the first round of negotiations*. 5.3.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/03/05/statement-on-the-conclusion-of-the-first-round-of-negotiations/>, 28.3.2023).

Prime Minister's Office of the United Kingdom (2020g). *Statement on Round Two of UK-EU negotiations*. 24.4.2020 (<https://no10media.blog.gov.uk/2020/04/24/statement-on-round-two-of-uk-eu-negotiations/>, 2.4.2023).

Příloha 38, článek 2, *Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii na jedné straně a Spojeným královstvím na straně druhé (TCA)*

Rediker, Douglas (2018). The Brexit options, explained. *Brookings*. 5.1.2018 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/05/the-brexit-options-explained/>, 15.3.2023).

Riedel, R. (2018). *Brexit: History, Reasoning and Perspectives* (Edinburgh: Springer Cham).

Roberts, Dan (2017). Brexit models: From 'Canada plus plus plus' to 'Norway minus'. *The Guardian*. 18.12.2017 (<https://www.theguardian.com/politics/2017/dec/18/a-bewildering-array-of-plus-and-minus-dogs-the-brexit-landscape>, 15.3.2023).

Sapir, André (2021). The double irony of the new UK-EU trade relationship. *Bruegel*. 12.1.2021 (<https://www.bruegel.org/blog-post/double-irony-new-uk-eu-trade-relationship>, 12.3.2023).

Segal, Troy (2022). Why the U.K. Doesn't Use the Euro. *Investopedia*. 16.8.2022 (<https://www.investopedia.com/ask/answers/100314/why-doesnt-england-use-euro.asp>, 3.2.2023).

Shepherd and Wedderburn (Na). *Brexit: The Swiss Model*. (https://shepwedd.com/sites/default/files/Swiss_Model_Brexit.pdf, 2.4.2023).

Shepherd and Wedderburn (Nb). *Brexit: The Turkish Model*. (https://shepwedd.com/sites/default/files/Turkish_Model_Brexit.pdf?_ga=2.240358915.1071959875.1520503973-1256889778.1520503973, 2.4.2023).

Schimmelfennig, Frank. 2018. Brexit: Differentiated Disintegration in the European Union. *Journal of European Public Policy* 25 (8), s. 1154–1173.

Sirotová, Jacqueline (2020). Is Europe's future "multi-speed"? Today seems like „Nothing but Schengen“ type of cooperation matters. *Centre for Global Europe*. 2.3.2020 (<https://www.globsec.org/what-we-do/publications/europes-future-multi-speed-today-seems-nothing-schengen-type-cooperation>, 26.1.2023).

Skidelsky, Robert (2018). The UK was never truly part of the European Union. *Financial News*. 13.7.2018 (<https://www.fnlondon.com/articles/britain-was-never-truly-part-of-the-eu-20180717>, 3.2.2023).

Stubb, Alexandr (1996). A Categorization of Differentiated Integration. *Journal of Common Market Studies*, 34(2), s. 283–295.

Szyszczyk, Erika (2017). A UK Brexit Transition: to the Ukraine Model? *UK Trade Policy Observatory* 2017 (11), s. 1-8.

TCA (Trade and Cooperation Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community, of the One Part, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, of the Other Part) (2021). *Official Journal of the European Union*. 30.4.2021 (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.149.01.0010.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2021%3A149%3ATOC, 21.4.20022).

The Economist (2016). *The charms of variable geometry*. 11.6.2016 (<https://www.economist.com/britain/2016/06/11/the-charms-of-variable-geometry>, 25.1.2023).

Tim, Oliver – Williams, Michael (2016). Special Relationships in Flux: Brexit and the Future of the US–EU and US–UK Relationships. *International Affairs* 92 (3), s. 547–67.

UK in a Changing Europe (2020). *What is the ‘Swiss model’?* 22.9.2020 (<https://ukandeu.ac.uk/the-facts/what-is-the-swiss-model/>, 2.4.2023).

UK Parliament (1984). *European Council: Fontainebleau*. 27.6.1984 (<https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1984/jun/27/european-council-fontainebleau>, 2.4.2023).

UK Parliament (2016a). *Background to the UK's EU referendum 2016*. 2016 (<https://www.parliament.uk/business/publications/research/eu-referendum/background-uk-eu-referendum-2016/>, 3.3.2023). cameron

UK Parliament (2016b). *Chapter 4: Membership of the EU's customs union*. 2016 (<https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldeucom/72/7207.htm>, 3:4.2023). Turecko

UK Parliament (2019a). *Revisions to the Political Declaration on the framework for future EU-UK relations*. 18.11.2019 (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8714/>, 15.3.2023).

UK Parliament (2019b). *What are the ‘other’ Brexit options?* 28.1.2019 (<https://commonslibrary.parliament.uk/what-are-the-other-brexit-options/>, 15.3.2023).

UK Parliament (2020a). *European Union: Future Relationship*. 27.2.2023 (<https://hansard.parliament.uk/Commons/2020-02-27/debates/779EF8F4-67B0-4CD2-90E0-37DC33CAD528/EuropeanUnionFutureRelationship>, 15.3.2023).

UK Parliament (2020b). *Statement made on 3 February 2020*. 3.2.2020 (<https://questions-statements.parliament.uk/written-statements/detail/2020-02-03/HCWS86>, 17.3.2023).

UK Parliament (2021a). *The UK-EU Trade and Cooperation Agreement: Level playing field*. 20.3.2021 (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9190/>, 15.3.2023).

UK Parliament (2021b). *UK-EU Trade and Cooperation Agreement: Fisheries*. 9.7.2023 (<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9174/>, 15.3.2023).

UK Parliament (N). *Chapter 2: Overview of the agreement on law enforcement and criminal justice cooperation*. (<https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/ldeucom/250/25005.htm>, 3.4.2023).

Usherwood, Simon (2021). ‘Our European Friends and Partners’? Negotiating the Trade and Cooperation Agreement. *Journal of Common Market Studies*, s. 1-9.

Wachowiak, Jannike – Zuleeg, Fabian (2022). Brexit and the Trade and Cooperation Agreement: Implications for Internal and External EU Differentiation. *The International Spectator* 57 (1), s. 142-159.

Warleigh-Lack, Alex (2015). Differentiated integration in the European Union: towards a comparative regionalism perspective, *Journal of European Public Policy* 22(6), s. 871-887.

World Bank Group (2016). *Trade and investment implications of Brexit*. 11.7.2016 (<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/177291468937534200/trade-and-investment-implications-of-brexid>, 12.3.2023).

Cizojazyčné resumé

This thesis analyses the negotiation of a trade and cooperation agreement between the EU and the UK. This agreement created a new model of externally differentiated integration, as no model of trade cooperation between the EU and a third country matched the relationship between the EU and the UK. This is because the UK represents a unique case of disintegration, which was facilitated by concessions made by the EU during the UK's membership. The agreement was thus intended to achieve de facto externally differentiated integration of the UK into certain areas of the EU policy framework. However, the idea of the EU policies in which the UK should engage after its withdrawal and the degree to which it should be bound to the EU legal system differed on both sides in the negotiation of the agreement. The UK's negotiating stance was influenced by the fact that it was already able to secure most of the exemptions from EU policy at the time of its membership. It therefore wanted a tailored deal even after its withdrawal. On the other hand, it was the first and only country to leave the EU, which influenced the EU's negotiating stance and approach to external differentiation overall. However, the EU no longer wanted to make concessions to the UK as it had done when it was a member state and held firmly to its own red lines. If European negotiators gave the UK terms that were too favourable after Brexit, this could motivate other member states to leave. It can be noted that the EU has thus reassessed its attitude towards the UK compared to when it was a member state and took a tougher stance. Thus, the negotiation of the future partnership between the parties had a number of disputes that could not be resolved until almost the end of the negotiation rounds.

The theory of differentiated integration was selected to research how the differentiated relationship between the UK and the EU emerged during the negotiations, and how the TCA differs from the trade agreement models under consideration for the UK and EU post-Brexit. The UK did not budge from its red lines and pushed for the TCA to be exempt from EU law and CJEU jurisdiction, as well as the abolition of free movement within UK territory. The European negotiators have also held firm to their red lines and the new agreement is thus in line with EU principles on the integrity of the single market, autonomy and the balance of rights and obligations. The deal therefore reflects the red lines of both sides, but this has meant that the new partnership is ultimately much less economically beneficial to the UK at the cost of high political autonomy. The content of

the TCA is to some extent inspired by existing EU agreements, in particular the EU's agreement with Canada. However, it contains tailored elements over and above these agreements.

Although TCA has many of the characteristics of a free trade agreement such as CETA, the European Commission has chosen Article 217 TFEU as its legal basis, making it an association agreement. However, it does not contain any provisions on the Common Foreign and Security Policy, migration or energy, which are matters that are part of standard association agreements. Apart from a side agreement on citizen security, the agreement does not reflect foreign policy, security and defence issues, as the UK has refused to negotiate with the EU on these matters. However, the TCA is an agreement that also goes beyond the EU's traditional free trade agreements with third countries. Trade in goods is entirely tariff- and quota-free. It contains provisions on a level playing field. Beyond that, it addresses a number of non-trade objectives on the basis of the association agreement, or provisions on the environment, climate change or cooperation on law enforcement and criminal matters.

The TCA is also unique in that it has put in place a governance and dispute resolution structure that allows for the addition of supplementary agreements. The agreement establishes a Joint Partnership Council to oversee the correct application and interpretation of the agreement. The resolution of disputes has tailored provisions in the TCA. The Agreement has established a very disparate dispute resolution system with various exceptions. Competition policy and taxation are not part of the dispute settlement. The dispute settlement has also created a balancing mechanism. This is the most innovative aspect of the whole agreement and a major difference from standard trade agreements. This mechanism gives the EU and the UK the ability to use countermeasures when one party raises its standards and the other does not. Both sides also have the right to temporarily suspend part of the agreement or tariff provisions. The mechanism was created precisely because the parties could not agree on a level playing field provision during the negotiations and did not want to give in on their demands. In this way, the EU has succeeded in ensuring that the key interests of member states are protected. While the TCA gives both sides the right to self-regulate, the level playing field provision is more in line with the EU's preferences. The EU managed to persuade the UK to agree to the level playing field commitments during the negotiations. However, the UK has asserted that it will not be bound by EU standards and obligations, nor by the jurisdiction of the

CJEU. The agreement directly states that the interpretation of the agreement by the courts of either party is not binding, while the CJEU has no influence on dispute resolution.

The UK is unique in that it has prioritised sovereignty over economic benefits in the negotiations. Due to the fact that the UK insisted on separation from EU law, ending the jurisdiction of the CJEU and preventing the free movement of people, a much more distant agreement between the parties was created than the EU normally has with its neighbours such as the aforementioned Norway, Switzerland, Turkey or Ukraine. All these countries have access to the single market and with its economic benefits. The TCA contains no mention of EU law and is not influenced by the CJEU. However, the agreement also does not seek to integrate into the EU market, but instead establishes a distant neighbourly relationship, which makes it unique.

A new type of external differentiation was indeed created after the TCA was negotiated, but it created a much more distant relationship between the EU and the UK. One could even say that the EU and the UK are closer to divergence than to a differentiated integration. The agreement is based on the red lines of both sides and responds to their specific requirements. However, given the many disagreements during the negotiations and a number of deferred issues, it is a thin and uncertain relationship. Moreover, the TCA does not represent an easing of tensions between the EU and the UK, as both sides have some common interests, but perceptions of shared governance structures differ significantly, also leaving many aspects of the agreement unresolved and open for future negotiations. The new type of external differentiation is therefore based on a distant relationship between the EU and the UK with limited economic integration.